

Syddansk Universitet

Kokkeskolen

Kjær Minke, Linda; Balvig, Flemming

Publication date:
2015

Document version
Indsendt manuskript

Citation for pulished version (APA):
Kjær Minke, L., & Balvig, F. (2015). Kokkeskolen: En evaluering af de foreløbige erfaringer. København: Direktoratet for Kriminalforsorgen.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

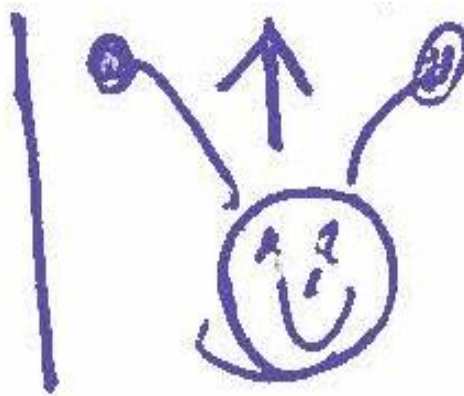
Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kokkeskolen

- Evaluering af de foreløbige erfaringer

Illustrationen er tegnet af en kokkelev, som svar på spørgsmålet: På en skala fra 1-10, hvordan vil du da vurdere kokkeskolen, hvor 1 er meget dårlig og 10 er meget god.

Linda Kjær Minke & Flemming Balvig
Maj 2015

Udgivelsessted: Direktoratet for Kriminalforsorgen
ISBN: 978-87-93154-10-0

Indholdsfortegnelse

RESUME.....	2
1. INDLEDNING.....	3
2. HVAD KAN/SKAL DET NYTTE? 10 MULIGE MÅL MED KOKKESKOLE.....	6
3. EVALUERINGENS DESIGN OG METODER.....	8
3.1. OBSERVATIONSSTUDIERNE.....	10
3.2. KVALITATIVE INTERVIEW.....	12
3.3. SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE.....	12
3.4. ERFARINGER MED DE ANVENDTE METODER.....	13
4. KONTEKST OG KOKKESKOLEMODELLER.....	14
4.1. VESTRE-MODELLEN.....	15
4.1.1. Generelt om Vestre-modellen.....	15
4.1.2. Status fra den 1. oktober 2012 til den 1. september 2014.....	17
4.2. VRIDSLØSELILLE-MODELLEN.....	18
4.2.1. Generelt om Vridsløselille-modellen.....	18
4.2.2. Status fra den 1. oktober 2012 til 1. september 2014.....	20
4.3. JYDERUP-MODELLEN.....	20
4.3.1. Generelt om Jyderup-modellen.....	21
4.3.2. Status fra den 1. august 2013 til den 1. september 2014.....	22
4.4. OPSAMLING OG KOMMENTARER VEDRØRENDE DE TRE MODELLER.....	22
5. RESTAURANT OG AFSLUTTENDE EKSAMEN.....	24
5.1. RESTAURANT.....	24
5.2. EKSAMEN.....	26
6. ELEVERNES PERSPEKTIVER PÅ KOKKESKOLEN.....	27
6.1. OM MOTIVATION FOR DELTAGELSE.....	27
6.2. ÆNDRINGER I HOLDNINGER TIL MAD.....	29
6.3. DEN VIGTIGSTE LÆRDOM I KOKKESKOLEN.....	29
6.4. KOKKESKOLENS BETYDNING FOR FREMTIDSPERSPEKTIVET.....	31
6.5. ELEVERNES OPFATTELSE AF STYRKER VED KOKKESKOLEN.....	32
6.6. ELEVERNES OPFATTELSE AF SVAGHEDER VED KOKKESKOLEN.....	33
6.7. ELEVERNES ANBEFALINGER.....	34
6.8. ELEVERNES SAMLEDE VURDERING.....	35
7. KONKLUSION OG ANBEFALINGER.....	36
LITTERATUR OG KILDEHENVISNINGER.....	41
BILAG.....	44

Resumé

Nærværende evaluering omhandler de foreløbige erfaringer med kokkeskoleprojektet og restaurationsvirksomheden i Statsfængslet i Vridsløselille, det åbne fængsel Statsfængslet i Jyderup og Vestre fængsel. Evalueringsperioden dækker fra den 1. oktober 2012 til den 1. september 2014. Evalueringsspørgsmålene har bestået i, hvordan kokkeskolen afvikles i de tre fængsler, hvilke undervisningsbetingelser, der er tale om og eventuelle strukturelle barrierer, der kan være forbundet hermed. Kvaliteten af undervisningen samt indsattes motivation for deltagelse, samarbejde og trivsel i kokkeskolen er ligeledes væsentlige omdrejningspunkter for evalueringen. Spørgsmålene er besvaret ved hjælp af kvalitative metoder såsom observation og deltagerobservation i de tre kokkeskoler samt strukturerede interview og samtaler med kokkeskoleelever og undervisere. De kvalitative metoder er suppleret med en spørgeskemaundersøgelse blandt kokkeskoleeleverne. Desuden er der indsamlet oplysninger med udgangspunkt i fængslernes registrering af deltagelse, fravær, ophør mm.

Der er samlet set optaget 142 elever i projektperioden. Heraf har 61 elever (43 pct.) gennemført uddannelsen hvoraf 49 elever (35 pct.) har bestået eksamen. Ud af de 142 personer er 81 personer (57 pct.) ophørt undervejs. I halvdelen af tilfældene (N41) skyldes frafaldet overførsel til andet fængsel eller løsladelse. I 18 tilfælde skyldes ophør, at eleven er bortvist eller fyret på grund af sin adfærd og/eller manglende motivation. Andre årsager til ophør er f.eks. tilbud om anden beskæftigelse i fængslet, fortrudt valg, frigang til eget firma og sygdom.

Det er endnu for tidligt at vurdere, om kokkeskolen har en recidivhæmmende effekt, men kokkeskolen opfattes generelt af de indsatte som et meget positivt tiltag i Kriminalforsorgens institutioner. Mange af de mål, man kunne have med en kokkeskole, er blevet realiseret for de fleste af de indsatte, der har deltaget. Evaluator har kendskab til at et antal kokkeelever har fundet almindelig beskæftigelse via High:Five og andre via Meyers Madhus. Det anbefales derfor, at projektet fortsætter, og implementeres i samtlige fængsler (og eventuelt også i de øvrige større arresthuse), og at relativt flere på de enkelte institutioner får tilbud om at deltage. Det anbefales desuden, at der på sigt foretages en egentlig recidiv undersøgelse for deltagerne.

1. Indledning

”Mester-kokken Claus Meyer kommer til Horserød hver lørdag og laver 4-stjernet mad til de indsatte. Alle der starter frigang hos Meyer som kok får garanteret halv tid af Direktoratet.”

Denne tekst prydede forsiden af Horserøds fangeblad ”Håbets Port” den 1. april 2013. Udover at kokken Claus Meyer indtil dato ikke har været involveret i kokkekurser i fængslet i Horserød, består aprilsnarren også af, at kokke fra Meyers Madhus ikke laver mad til de indsatte, men sammen med dem. Desuden har den tidligere chefredaktør på Ekstrabladet Bent Falbert givet 5 og ikke 4 stjerner i sin anmeldelse af Restaurant Ukrudt i fængslet i Jyderup (Falbert 2014). Garantien for den halve afsoningstid kan vi ikke kommentere sandhedsværdien af, men fangebladets budskab om at kokke fra Claus Meyers Madhus er involveret i kokkeskoler i fængsler, er fuldstændig korrekt.

I 2011 gennemførte Kriminalforsorgen i samarbejde med Meyers Madhus og Melting Pot et 8 ugers pilotprojekt med kokkeskole- og restaurantvirksomhed på Statsfængslet i Vridsløselille. I projektet deltog 21 indsatte, og projektet viste, at eleverne rykkede sig betydeligt både personligt og fagligt. Derudover afledte projektet synergieffekter i form af bedre bibeskæftigelse af indsatte, rum for øget relationsarbejde mellem indsatte og ansatte samt mere mening i arbejdet for såvel indsatte som ansatte. I forlængelse af det vellykkede pilotprojekt ansøgte Direktoratet for Kriminalforsorgen om projektstøtte fra Trygfonden til oprettelse af et 2-årigt forsøgsprojekt med kokkeskole og restaurationsvirksomhed i Statsfængslet i Vridsløselille samt et åbent fængsel. Hensigten og målsætningen for kokkeskoler i fængsler blev defineret som, at kokkeskolen kunne give mulighed for at udvikle indsattes faglige, personlige og sociale kompetencer under afsoningen, så de blev i stand til at varetage et arbejde og indgå i sociale fællesskaber efter løsladelsen. Forventningen var derfor, at kokkeskolen på længere sigt kunne bidrage til en succesfuld resocialisering, så indsatte ville blive bedre i stand til at leve kriminalitetsfrit efter løsladelsen.

Indsatsen med kokkeskolen omfatter to væsentlige områder: Kost og uddannelse. Kostforplejning af dømte i danske fængsler er overordnet baseret på principperne om normalisering og ansvarlighed (Kriminalforsorgens principprogram 1993). Normalisering indebærer, at forholdene indenfor murene indrettes på en sådan måde, at de mindst muligt afviger fra forholdene uden for murene. Det betyder, at den indsatte eksempelvis har mulighed for at indkøbe og tilberede sin egen kost i fængslet. Den indsatte må desuden tage medansvar for egen daglig livsførelse således, at opholdet i

institutionen ikke forringer evnen til at administrere et almindeligt dagligt levet liv efter løsladelsen, herunder bevarer færdigheder i at indkøbe og tilberede egen kost under fængselsopholdet. De indsatte har derfor selvforvaltning og selvplejning. Praksis med selvforplejning implementeret som forsøgsordning i Statsfængslet i Ringe i 1976. På baggrund af de gode erfaringer med forsøgsordningen blev ordningen gjort permanent og var i slutningen af 1980'erne implementeret i de fleste fængsler (Andersen 1992, Knudsen & Jørgensen 1988). Nyere dansk forskning viser i den forbindelse, at indsatte generelt er meget tilfredse med deres selvforplejning – ikke mindst fordi de indsatte selv har indflydelse på såvel sammensætningen og tilberedning af kosten (Minke 2012).

I princippet om selvforplejning er der forventning om, at den indsatte har de fornødne kompetencer til at planlægge og tilberede sin egen kostforplejning. Det kan imidlertid forventes, at indsatte der af forskellige årsager ikke har levet et regelmæssigt liv forud for indsættelsen kan have behov for at få tilført ressourcer til at håndtere selvforplejning både praktisk og økonomisk. Disse færdigheder må formodes at styrke den indsattes personlige kompetencer både under og efter fængselsopholdet.

Hvad angår uddannelse som indsatsområde, viser den seneste klientundersøgelse, at 69 pct. af afsonerne alene har grundskole som højeste fuldførte uddannelse (Clausen 2011). Indsattes generelle uddannelsesniveau er derfor væsentlig lavere sammenlignet med den danske befolkning som helhed (Jørgensen et al. 2012). Omkring uddannelsesorienterede tiltag under afsoningen viser adskillige internationale studier en positiv kriminalpræventiv effekt forstået som lavere recidiv (F.eks. Aos et al. 2011; Aos et al. 2006; Farrington et al. 2000; MacKenzie 2002; Redondo et al. 2002; Wilson et al. 2000). Det må derfor formodes, at kokkeskolen med fokus på en opkvalificering af indsattes uddannelsesmæssige kompetencer kan virke begrænsende på den efterfølgende risiko for recidiv.

Ansøgningen til Trygfonden blev imødekommet og efterfølgende blev kokkeskolen i det lukkede Statsfængsel i Vridsløselille og det åbne fængsel Statsfængslet i Jyderup i samarbejde med erhvervsskolerne akkrediteret til at varetage EUD grunduddannelsen *Mad til mennesker*.

Kort fortalt fører et bestået grundforløb¹ i *Mad til mennesker* til uddannelser, hvor man lærer at arbejde professionelt med mad f.eks. som kok, gastronomassistent, ernæringsassistent, bager eller tjener.² I løbet af uddannelsen, der almindeligvis varer 20 uger, skal eleverne endvidere opnå viden og færdigheder i elementær brandbekæmpelse, førstehjælp, hygiejne, informationsteknologi (IT) og miljøforståelse. Der er desuden nogle fælles kompetencemål, som eleverne skal opnå nemlig, at være i stand til at vurdere og forarbejde almindelige råvarer til fødevarer under vejledning, og under vejledning arbejde i teams i forbindelse med håndtering af fødevarer.³ Erhvervsskolernes økonomi er blandt andet beregnet efter statens taxameterudbetaling, der beregnes ud fra antal indskrevne elever. Udbetaling af taxameterbetaling til skolerne er derfor ikke afhængig af, om eleven består. Når eleven består eksamen, tilfalder der imidlertid skolen et færdiggørelsestaxametertillæg. I dette tilfælde, hvor uddannelsen deles mellem fængslerne og erhvervsskolen, bliver taxameterbetalingen delt mellem de to parter. Meningen på sigt er, at kokkeskolen i fængslerne bliver nogenlunde selvfinansierende ved hjælp af indtægter gennem taxameterordningen. Ekstra tiltag såsom afholdelse af restaurant er nogenlunde selvfinansierende.

Vestre fængsel har siden 2012 været akkrediteret til EUD grunduddannelsen *Mad til mennesker* og indgår derfor som sådan ikke i forsøgsprojektet med kokkeskole og restaurationsvirksomhed. Vestre fængsel er imidlertid tildelt projektmidler fra TrygFonden i form af 1 årsværk, der anvendes på, at kokke fra Meyers Madhus bidrager som fageksperter og inspirationskilde i såvel undervisningsforløbet og restaurationsvirksomheden i Vestre fængsel.

Nærværende evaluering omhandler de foreløbige erfaringer med kokkeskoleprojektet og restaurationsvirksomheden i Statsfængslet i Vridsløselille, det åbne fængsel Statsfængslet i Jyderup og Vestre fængsel. Det er alt for tidligt at vurdere, om kokkeskolen har en recidivhæmmende effekt, men de spørgsmål evalueringen ønsker at besvare er dels, hvordan kokkeskolen afvikles i de tre fængsler og dels de undervisningsbetingelser og eventuelle strukturelle barrierer, der kan være

---

¹ Grundforløbet betegnes også som 'indgangen' og et bestået indgangsforløb giver adgang til at følge et hovedforløb inden for erhvervsuddannelsesretningen *Mad til mennesker*.

² Undervisningsministeriet 2014a.

³ Undervisningsministeriet 2014b.

forbundet hermed. Kvaliteten af undervisningen samt indsattes motivation for deltagelse, samarbejde og trivsel i kokkeskolen er ligeledes væsentlige omdrejningspunkter for evalueringen.

Evalueringsens anbefalinger har som formål at danne grundlag for inspiration til den videre implementering af kokkeskoleprojektet nationalt.

Den ene af evaluatorene, Flemming Balvig, har været med i en baggrundsgruppe fra projektets start, herunder det første forsøg på Statsfængslet i Vridsløselille. Flemming Balvig er ligeledes sammen med Direktoratet for kriminalforsorgen medansøger til TrygFonden vedrørende det 2-årige forsøg. Selv om det hele vejen igennem har været en deltagelse med fokus på evaluering, er Flemming Balvig således part i projektet. Dette er baggrunden for, at det er den anden evaluator, Linda Kjær Minke, der har været spydspids i den aktuelle evaluering: Det er hende, der har været den primære dataindsamler, og også den primære forfatter til nærværende rapport. Man kan selvfølgelig alligevel ikke se bort fra, at Flemming Balvigs part i projektet, direkte, eller nok især indirekte, kan have influeret på hvilke data, der er blevet indsamlet, hvordan de er blevet fortolket osv. Vi kan dog fremhæve, at der ikke blandt de to evaluatore har været nogen form for uenighed om, hvilke data, der skulle indsamles eller hvordan, og ej heller om hvordan de skulle fortolkes eller, hvordan der skulle konkluderes.

2. Hvad kan/skal det nytte? 10 mulige mål med kokkeskole

Det overordnede mål med kokkeskolen er at bidrage til at mindske indsattes recidiv efter løsladelse:

1) Mindsket recidiv

Det er principielt tænkeligt, at dette kan være en effekt af tiltaget i sig selv (ændring af syn på kriminalitet osv.), men ellers er hovedtanken, at det skal/kan ske ved, at der gennemføres en uddannelse, som kan øge muligheden for, at de indsatte efter løsladelse fortsætter i uddannelse, opstarter uddannelse og/eller får en beskæftigelse. Man kan også vælge at se dette som selvstændige mål, der kan være værdifulde uanset den eventuelle sammenhæng med mindsket kriminalitet:

2) Fortsættelse af eller opstart på ny uddannelse efter løsladelse

3) Beskæftigelse, job, arbejde

Som en slags ”ringvirkning” eller afledet virkning kan man også forestille sig:

4) ”Normalisering” af andre sider af tilværelsen, F.eks. påbegyndelse af misbrugsbehandling, sanering af økonomi mv.

5) Ændring af netværk (især helt eller delvis udtræden af eventuelle kriminelle netværk)

Hertil kommer en række mulige delmål, der alt efter smag og behag kan betragtes som mål af værdi i sig selv og/eller delmål til realisering af de overordnede mål:

6) En oplevelse, måske for første gang eller i hvert fald i lang tid, af at have gennemført og fuldført noget – en oplevelse som på sin side kan åbne op for en oplevelse af, at det ER muligt at ændre på eget liv

7) Øget status og respekt fra omgivelserne side

A) Som et generelt produkt af at have gennemført noget

B) Som et specifikt produkt at man nu ved noget (mere) om og kan noget (mere) med mad

Et centralt muligt mål er, at det uanset de mulige konsekvenser, kan være en måde at få tiden til at gå på under afsoningen, som i en eller flere henseender opleves som bedre end de mulige alternativer – altså:

8) Sysselsætning; ”hverdagstrivsel”

Hertil kommer de specifikke konsekvenser, det kan tænkes at være relateret til selve uddannelsens fokus:

9) Holdningsmæssige og handlingsmæssige ændringer vedrørende mad og kost for den indsatte selv. Mulighederne er mange: Billigere mad, sundere mad, mindre fastfood, bedre madhygiejne osv. Ændringer kan være før og/eller efter løsladelse.

10) Handlingsmæssige ændringer vedrørende mad og kost for den indsatte i forhold til andre; ændringer der ligeledes kan være før og/eller efter løsladelse. F.eks. ændringer i madlavningen mv. på den afdeling, den indsatte befinder sig, oftere madlavning i familien, hyppigere middage for venner osv.

Det er kun en flig af disse mulige mål, det indtil videre har været og aktuelt er muligt at vurdere realiseringen af. Særligt vigtigt er det være opmærksom på mulige kontraproduktive virkninger:

- Det er dels en risiko for dem, der godt kunne tænke sig sådan en uddannelse, men som ikke får muligheden.
- Det kan især være en risiko for dem, der optages på uddannelsen, men som af en eller anden grund ikke gennemfører den.

3. Evalueringens design og metoder

I evalueringen anvendes fængslets registreringer om de enkelte elever herunder dato for optagelse på uddannelsen, frafald og årsagerne hertil samt oplysninger om, hvorvidt den pågældende har fuldført kursus med eksamen. Evalueringen ønsker også at belyse, hvad der virker/ikke virker i kokkeskolen og komme med anbefalinger på handleanvisninger. Designet til denne del af undersøgelsen blev planlagt med udgangspunkt i kvalitative metoder herunder observationsstudier af hverdagen i kokkeskolen samt interview med eleverne. Der blev gennemført syv kvalitative interview med elever og en indsat, men praksis viste, at det var vanskeligt at interviewe eleverne i det ene af de tre fængsler. Vanskeligheden skyldtes ikke manglende lyst eller interesse fra elevernes side for at lade sig interviewe, men problemet skyldtes dels vanskeligheder med at opnå adgang til

eleverne i det pågældende fængsel og dels langsommelig sagsbehandling det samme sted. Dette gjorde, at der måtte findes andre metoder for at få indsigt i elevernes erfaringer med kokkeskolen. Observationsstudierne blev derfor suppleret med en spørgeskemaundersøgelse i alle tre fængsler (N25). Under observationsstudierne blev der endvidere gennemført 70 feltsamtaler i de tre fængsler med henholdsvis elever (N54), undervisere (N6) og fængselsansatte (N10).⁴

I nærværende rapport henvises i anonymiseret form til data fra de kvalitative interview med IP1, IP2 mv. Data fra spørgeskemaundersøgelsen afrapporteres ligeledes i anonymiseret form med S1, S2 mv.

I forbindelse med observationsstudierne blev der taget en række fotos af elever under forskellige aktiviteter i kokkeskolen. At dømme ud fra, hvordan indsatte/eleverne poserer under fotografering tyder det på, at kokkeskolen giver mulighed for, at den indsatte træder ud af rollen som indsat og ind i rollen som kokkelev. Det er under alle omstændigheder rollen som kok, der forsøges fremhævet stærkest. Elevens/den indsattes anerkendende håndtegn til det fabrikerede måltid, vidner også om stolthed, når der er produceret et måltid, der visuelt tager sig godt ud. På denne måde har de forskellige fotos bidraget til en større forståelse af, hvilken betydning eleverne tillægger kokkeskolen i fængslet. Af hensyn til elevernes anonymisering fungerer disse fotos som baggrundsviden for evaluator.

Evalueringsmaterialet består endvidere af kommentarer fra gæster, der har besøgt fængslets restaurant. Eftersom gæsterne ikke er gjort bekendt med muligheden for offentliggørelse af kommentarer fra gæstebogen, fungerer disse kommentarer ligeledes som baggrundsviden for evaluator. Evalueringsmaterialet består også af en række dagbogsnotater, hvor forskellige undervisere i kokkeskolen har udtrykt deres erfaringer med denne. Eftersom der er tale om personlige notater indgår sidstnævnte materiale også alene som baggrundsviden for evaluator.

Hovedvægten af empirien er lagt på observationsstudier af kokkeskolen, hvor evaluatorerne enten hver for sig eller sammen har observeret afvikling af kokkeskolen i de tre fængsler. Evaluerings samlede antal observationsstudier udgør 26. Heraf er der gennemført 13 observationsbesøg i

Statsfængslet i Vridsløselille, syv i Statsfængslet i Jyderup og seks i Vestre fængsel. Den ulige fordeling af antal observationsbesøg i de tre fængsler skyldes en række afholdte AMU kurser af en uges varighed i Statsfængslet i Vridsløselille i efteråret 2013. Heraf har de tre AMU kurser været genstand for observation. Desuden er restaurantaften og afvikling af eksamen observeret i Statsfængslet i Vridsløselille.

Evaluator har endvidere deltaget som gæst på restaurant i Statsfængslet i Jyderup den 5. februar 2014, til kokkefaglig inspirationsdag afholdt af Meyers Madhus den 21. marts 2014 og som observatør til projektets styregruppemøde i Meyers Madhus den 27. marts 2014.

Evaluator vil gerne rette en stor tak til alle, der har samarbejdet om at bidrage med data og tak for stor velvilje fra de tre fængsler og Meyers Madhus for at inddrage os i kokkeskolens aktiviteter. Og til eleverne: Tak for mad!

3.1. Observationsstudierne

Observationsstudierne af kokkeskolen er i overvejende grad gennemført som ren observation uden deltagelse fra evaluator i kokkeskolens aktiviteter. I rollen som observatører er der forsøgt indtaget en objektiv og neutral position. Det har imidlertid ikke altid været nemt at indtage en fuldstændig neutral position. Dels har eleverne efterspurgt feedback fra evaluator på deres kulinariske frembringelser; de serverede måltider har uden undtagelse fremkaldt glæde og velvære hos evaluator! Dels har såvel elever, undervisere som fængselsansatte efterspurgt feedback på fængslets håndtering af kokkeskolen. I disse tilfælde har evaluator også forsøgt at undgå at udtrykke holdninger, men i enkelte tilfælde har praksis dog foranlediget konsensus fra evaluator. Det kunne være tilfælde, hvor tidsplaner for kokkeskolen ændrede sig, eller hvor en underviser fik forelagt arbejdsopgaver, hvor vedkommende var uforberedt, eller hvor der manglede råvarer til dagens fabrikation af råvarer.

I et tilfælde er observationsstudien gennemført som deltagerobservation. Det drejer sig om restaurationsaften i Statsfængslet i Vridsløselille, hvor evaluator dels observerede, hvordan elever, undervisere og fængslets personale i et lukket fængsel samarbejdede om at servicere 40 betalende middagsgæster udefra. Dels bistod evaluator med mindre praktiske opgaver såsom tilberedning af råvarer, borddækning, oprydning og opvask i samarbejde med elever.

I forbindelse med observationsstudierne er der gennemført feltsamtaler af kortere eller længere varighed med samtlige elever på EUD uddannelsen i de tre fængsler i observationsperioden. Der er også gennemført feltsamtaler med tidligere elever, de undervisende kokke, værk mestre, fængselsbetjente, uddannelsesvejledere, skolelærere og hvem der ellers dukkede op i forbindelse med afvikling af kokkeskolen. I et tilfælde, hvor kokkeskolen fungerede med en slags åbendør princip, måtte der være opmærksomhed på, at sådanne samtaler ikke tog overhånd, eftersom der kunne være en del trafik af forskellige personer ind og ud af kokkeskolen. Efterfølgende er der blevet opsat et skilt ved kokkeskolen med forbud om at gå ind på kokkeskolen for andre end personer med gyldigt ærinde. Denne observation sammenholdt med, at det blev observeret, at kokkeeleverne i et andet fængsel var særligt udsatte for at blive forstyrret i undervisningen på grund af afhentning til politiafhøringer mv. gjorde, at observationerne også har haft opmærksomhed på rutiner og forstyrrelser i forbindelse med kokkeskolens afvikling.

I et fængsel var der i perioder store problemer med at fastholde eleverne og fremmødet var generelt præget af et højt fravær blandt dem. I det tilfælde blev evaluatorene opmærksomme på den store indflydelse fængselsomgivelserne har på kokkeskolen og også på elevernes fremmøde. Fokus i observationsstudien og samtaler blev derfor også, hvordan eleverne oplevede fængselsforholdene generelt og, hvilken indflydelse disse havde på deres dag i kokkeskolen.

I et fængsel blev eleverne konsekvent omtalt som elever og ved fornavn af kokkeskolens underviser. Samtidig blev de tiltalt ved nummer af fængselspersonalet. Evaluatorene blev i den forbindelse opmærksomme på betydningen af de indsattes/elevernes rolleskifte, når de trådte henholdsvis ind og ud af kokkeskolen

Under samtlige observationsstudier er der foretaget notater, der er tilstræbt at være overvejende deskriptive omkring, hvordan dagen er forløbet. Fokus i observationsstudierne har derfor været på afvikling af dagens forløb, det generelle fremmøde blandt eleverne, elevernes overblik over dagens program og umiddelbare motivation, dynamik og samarbejde imellem underviser og elever, samarbejde eleverne imellem og samarbejde med det øvrige fængselspersonale. Stemninger og indtryk er noteret og herunder også, hvordan eleverne tiltales i kokkeskolen.

3.2. Kvalitative interview

De kvalitative interview er gennemført med udgangspunkt i en interviewguide (bilag 1). Der er gennemført syv kvalitative interview, hvor deltagerne repræsenterer to fængsler. Heraf havde seks personer været elever på kokkeskolen og en person blev interviewet i sin rolle som de indsattes talsmand. Vedkommende blev udvalgt for at høre om de indsattes generelle holdning til kokkeskolen. Bortset fra ét er alle interview optaget på diktafon og efterfølgende transskriberet.

I et tilfælde blev interviewet gennemført i et besøgslokale på fængslets besøgsangang. I et andet tilfælde blev interviewene gennemført i et af fængslets personalerum. Et interview blev i den forbindelse gennemført med deltagelse af to elever, der havde arbejdet i team på kokkeskolen. I interviewprocessen blev evaluator opmærksom på, at de to interviewpersoner i samarbejde havde frembragt kulinariske specialiteter. Dette var emne for indgående diskussion og interviewet var præget af deres indbyrdes kokkefaglige diskussion med anvendelse af kokkefaglige termer, som er udover, hvad denne rapport forfatter er i stand til at gengive på skrift. Fordi de to elever blev interviewet sammen, gav det samtidig evaluator indblik i det faglige fællesskab og teamwork, der opstår blandt eleverne. I et tredje tilfælde blev interviewet gennemført i den indsattes opholdsrum. Denne interviewkontekst bidrog med yderligere viden om det værdifulde i, at eleven modtager et diplom fra fængslet som dokumentation på deltagelse. Diplomet var nemlig ophængt på en meget central plads på opslagstavlen i den indsattes opholdsrum.

Hvad angår de seks elever blev de interviewet umiddelbart efter ophør af kokkeskolen. Evaluator blev her opmærksom på, hvor meget kokkeskolen havde betydet for deres hverdagsliv i fængslet. Samtlige personer savnede at komme i kokkeskolen og flere nævnte, at de følte sig nedtrykte over, at de ikke længere havde meningsfuld beskæftigelse i fængslet.

3.3. Spørgeskemaundersøgelse

På grund af problemer med at komme i kontakt med potentielle interviewpersoner i det ene fængsel, blev det i foråret 2014 besluttet at indsamle data ved hjælp af et mindre spørgeskema med plads til frit tekst til besvarelse (bilag 2). Indledningsvist blev skemaet pilottestet på tre igangværende elever i et fængsel. Spørgeskemaet blev efterfølgende justeret en smule. Spørgeskemaerne blev herefter sendt til henholdsvis beskæftigelsesledere og underviser i de tre fængsler med forespørgsel om at

uddele skemaet blandt nuværende og tidligere elever (efteråret 2013) på kokkeskolen/AMU uddannelsen. Eleverne havde mulighed for enten at aflevere det udfyldte spørgeskema til de fængselsansatte eller returnere spørgeskemaet til evaluator i en frankeret svarkuvert. To elever valgte at returnere besvarelsen i frankeret svarkuvert.

I et tilfælde foregik uddeling og indsamling af spørgeskemaet uden videre problemer. Samtlige elever på det igangværende hold samt to tidligere elever besvarede spørgeskemaet og afleverede dem til underviseren, hvorefter evaluator afhentede det indsamlede materiale i fængslet. I et andet tilfælde havde fængslets 'tovholder' noget besvær med at få omtrent halvdelen af eleverne til at besvare spørgeskemaet. Evaluator måtte derfor genbesøge fængslet og forsøge at motivere de øvrige elever til at besvare skemaet. Udbyttet af genbesøget blev ét ekstra skema. I det tredje tilfælde havde fængslets tovholder distribueret spørgeskemaet, men havde ikke fået nogen besvarelser retur. Her måtte evaluator også genbesøge fængslet og forsøge at motivere eleverne. Samtlige elever på kokkeholdet besvarede spørgeskemaet og afleverede det personligt til evaluator den samme dag.

I Vestre fængsel har 11 elever besvaret spørgeskemaet, mens antallet for Vridsløselille og Jyderup er på henholdsvis otte og seks besvarelser. Der er således besvarelser fra 25 forskellige elever. Det samlede antal besvarede spørgeskemaer er imidlertid på 28. Dette antal er inklusiv tre pilotskemaer.

Det giver ikke mening at beregne besvarelsesprocenten. Det skyldes, at nogle elever ikke er blevet introduceret for muligheden for at besvare spørgeskemaet. Enten er de blevet løsladt, eller også er de ikke blevet præsenteret for spørgeskemaet af fængslets 'tovholder'.

3.4. Erfaringer med de anvendte metoder

Metoden med observation af kokkeskolen viste sig at være meget anvendelig, idet observationer også foranledigede spørgsmål til praksis og rutiner. Disse spørgsmål gjorde, at en underviser blev opmærksom på afbrydelser af undervisningen i kokkeskolen. Samtidig gjorde observationsstudierne det muligt, at følge enkelte elever over tid i uddannelse og dermed iagttage, hvordan engagement og fastholdelse kunne påvirkes i negativ og positiv retning af udefra kommende faktorer. Nogle elever måtte ophøre med uddannelsen på grund af fængselssamfundets dynamikker såsom vold og trusler imellem indsatte. Andre elever udtrykte indledningsvist stor motivation for at følge uddannelsen,

men ophørte på grund af uindfrie forventninger. Samtidig viste observationsstudierne, at elever der i starten virkede mindre motiverede, udviklede et større engagement efterhånden som undervisningen skred frem.

Spørgeskemaet med fritekst mulighed for eleverne viste sig at være en meget brugbar metode til at indsamle data. Flere elever har været i stand til at forholde sig på metaniveau omkring praksis. De har noteret spændende iagttagelser og konkrete observationer af kokkeskolen og flere elever kommer med gode anbefalinger. Samtidig gøres der også opmærksom på forskellige barrierer, som udenforstående ikke ville være opmærksomme på. Omvendt har fritekst muligheden i mindst ét tilfælde betydet, at skemaet ikke blev udfyldt. Opgaven var givetvis uoverkommelig for den pågældende på grund af kravet om skriftlighed.

I forbindelse med de kvalitative interview var det også tydeligt, at nogle elever klart foretrak samtalsituationen som fora til at udtrykke deres perspektiv på kokkeskolen fremfor den skriftlige formidling.

De indsattes motivation i forhold til at bidrage med data i form af interview og udfyldelse af spørgeskemaer vurderes til at være høj. Dette afspejler sig også i deres svar på spørgsmål om, hvorvidt evaluator må kontakte dem igen, såfremt der er behov for yderligere uddybning af spørgsmål. Seks personer har takket nej, de øvrige 19 deltagere har accepteret og flere har bidraget med kontaktoplysninger i form af telefonnummer, bopælsadresse mv.

4. Kontekst og kokkeskolemodeller

Det følgende kapitel omhandler, hvordan kokkeskolen er gennemført i de tre fængsler. I beskrivelsen af de tre kokkeskoler – i det følgende betegnet som modeller – vil der være nogle gentagelser. Det skyldes, at de tre kokkeskoler deler ens forudsætninger om at leve op til de akkrediterede krav til EUD grundforløbet *Mad til mennesker*. Kapitlet afrundes med samlede kommentarer om styrker og svagheder ved de tre modeller.

4.1. Vestre-modellen

Vestre Fængsel er beliggende i bydelen Kongens Enghave i København, og er Danmarks største arresthus. Fængslet har i dag ca. 442 pladser, som er placeret i fire fløje. På Vestre Fængsel findes blandt andet mandlige fællesskabsafdelinger, en kvindeafdeling, en særafdeling, hvor negativt stærke indsatte afsoner samt en sygeafdeling (Vestre Hospital). Der er ansat 696 fuldtidsmedarbejdere, fordelt på ledelse, administration, opsynspersonale, værk mestre, sundhedspersonale, socialrådgivere, socialpædagoger, lærere og præst (Københavns fængsler 2014). Den gennemsnitlige udgift pr. indsatte i arresthus udgjorde i 2013 DKR 1.173 pr. dag (Direktoratet for Kriminalforsorgen 2013).

4.1.1. Generelt om Vestre-modellen

Grundskoleforløbet *Mad til mennesker* (kokkeskolen) blev implementeret i fængslet i 2012. Fængslets beskæftigelsesleder og EUD underviser koordinerer i samarbejde med erhvervsskolen Nordsjælland uddannelsen. For at uddannelsen kan være økonomisk bæredygtig, kalkuleres der med, at otte årselever deltager på kokkeskolen hvert år. Erhvervsskolen Nordsjælland og fængslet deler statens taxametertilskud, der som nævnt beror på bestanden af elever. De to parter deler også det såkaldte færdiggørelsestatametertilskud, når en elev afslutter forløbet med eksamen.

Der er løbende optagelse af elever på kokkeskolen. Årsagerne er dels, at Vestre fængsel er et arresthus, hvorfor der er kontinuerlig udskiftning af indsatte enten på grund af løsladelse eller overførsel til andet fængsel til fuldbyrdelse af fængselsdom. En anden forklaring på den løbende optagelse er pædagogiske hensyn, hvor forventningen fra kokkeskolens underviser er, at erfarne kokkeelever fungerer som kulturformidlere og hjælpelærere til nyoptagne elever.

På grund af den løbende optagelse afholdes der også eksamen på forskellige tidspunkter af året. Når en person skønnes parat til eksamen, meddeles dette til erhvervsskolen Nordsjælland, der bidrager med censor under eksamination af eleverne.

Den teoretiske og praktiske undervisning foregår i en træbarak, der er placeret afsondret fra fængslet og tæt på fængslets ydermur. Fordi bygningen er placeret tæt på fængslets ydermur, er det

nødvendigt, at eleverne af hensyn til risiko for undvigelse sikkerhedsgodkendes forud for optagelse på kokkeskolen.

Barakken er indrettet som uddannelsessted til bager- og kokkeuddannelsen. De to uddannelser deler derfor teorilokaler samt kontorfaciliteter til de ansatte. Produktionslokalerne er afgrænsede med en fordelingsgang imellem sig, hvorfor de to uddannelser derfor fungerer uafhængigt af hinanden.

Kokkeskolen er indrettet til formålet med fire komfurer/kogeøer. Der er endvidere et selvstændigt lokale i tilknytning til køkkenet, der fungerer som elevernes omklædningsrum, hvor eleverne kan skifte beklædning til arbejdstøj. Det samme lokale anvendes også til undervisningslokale og spiserum. Der er i den anledning et 12 personers stort spisebord i lokalet, hvor elever og undervisere sammen indtager dagens fabrikerede måltid. De forskellige teams (2-3 elever) fabrikere et måltid efter den samme madopskrift, hvorefter alle smager hinandens fabrikation. Underviseren forklarer, at han fungerer som umiddelbar evaluator af det fabrikerede måltid. Af ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn er det ikke tilladt for eleverne at medbringe eventuelle rester fra dagens fabrikerede måltid til fængselsafdelingen.

I køkkenet er alle kokkeknive af sikkerhedsmæssige hensyn fastgjort til køkkenborde med stålwirer. På grund af disse sikkerhedsforanstaltninger er der ikke behov for opsynspersonale i forbindelse med undervisningen. Alle ansatte bærer personalarm og kan således tilkalde assistance fra fængselsbetjente, hvis der opstår konflikt med en indsat.

Den praktiske undervisning i forarbejdning af råvarer og fabrikation af måltider gennemføres overvejende af en fængselsansat EUD lærer. Fængslets EUD lærer har sammensat en elevmappe indeholdende undervisningsmateriale såsom madopskrifter, en detaljeret ugeoversigt over indholdet af grundforløbet 20 uger og elevens egne notater. Det er tilladt for eleven at opbevare undervisningsmappen på fængselsafdelingen.

Som bidrag fra TrygFondens projektmidler har der siden efteråret 2013 været tilknyttet 1 års værk fra Meyers kokkeskole, som bruges løbende over året. Den teoretiske undervisning i elementær brandbekæmpelse, førstehjælp, hygiejne, informationsteknologi (IT) og miljøforståelse

gennemføres af fængslets fængselsansatte EUD lærer samt fængslets øvrige fastansatte såsom skolelærere og pædagoger.

Rekruttering og optagelse af potentielle elever foregår ved, at indsatte skriver en anmodningsseddel om optagelse, hvorefter fængslets EUD lærer har en uddybende samtale med den pågældende, hvor motivation blandt andet afdækkes. Hvis en ansøger vurderes egnet, og er i besiddelse af et dansk cpr. nummer, skal ansøgeren herefter sikkerhedsgodkendes af fængslets sikkerhedsenhed forud for optagelse. Eleverne rekrutteres overvejende fra fængslets Nordfløj, idet fængslet som udgangspunkt placerer indsatte uden rocker-bandetilknytning samt indsatte, der udtrykker ønske om uddannelse, det pågældende sted.

Fængslets EUD lærer samt pædagoger tilknyttet fængslets uddannelses tilbud følger elever fra fængslets afdeling til og fra kokkeskolen alle ugens dage fra kl. 8 – 14. Fængslets EUD lærer står for at registrere fravær blandt eleverne. Ved mere end 10 pct. fravær kan eleven ikke gå til den afsluttende prøve og risikerer at blive flyttet fra projektet.

4.1.2. Status fra den 1. oktober 2012 til den 1. september 2014⁵

I perioden 1. oktober 2012 – 1. september 2014 er der optaget 52 elever på uddannelsen. Heraf er 38 elever ophørt undervejs. Årsagerne til ophør er dels overførsel til andet fængsel (13), løsladelse (14), og selvvalgt ophør, herunder overgang til anden lukrativ beskæftigelse i fængslet (6), hvor hvervet som gangmand tyder på at være særligt attraktivt blandt de indsatte. Desuden er fem blevet bortvist fra undervisningen.

15 elever har bestået grundforløbseksamen med et karaktergennemsnit på 10,9. Der er kendskab til, at to har fået læreplads hos restauratører efter endt eksamen og er dermed fortsat på hovedforløbet. Fem elever er i gang med at søge læreplads. De øvrige ved man ikke noget om.

Der er afviklet restaurantaftener den 2. og 4. september 2014 for henholdsvis pårørende og for betalende gæster.

---

⁵ I perioden den 27. februar 2012 til den 30. september 2012 (forud for projektmidler) er der optaget 33 elever. Heraf er 21 ophørt. Fire har afsluttet med eksamen.

4.2. Vridsløselille-modellen

Statsfængslet i Vridsløselille er beliggende i Albertslund, og er et lukket fængsel for fængselsdømte mænd over 23 år fra Storkøbenhavn og Sjælland. Fængslet har i dag 241 pladser. Ca. 221 indsatte afsoner lange straffe, bl.a. for grov narkotikakriminalitet, forsætligt manddrab, forsætligt vold og anden personfarlig kriminalitet, voldtægt m.m. Der er ansat 288 fuldtidsmedarbejdere, fordelt på ledelse, administration, opsynspersonale, sundhedspersonale, socialrådgivere, lærere og få andre fagfolk, herunder også fængselspræsten (Statsfængslet i Vridsløselille 2014). Den gennemsnitlige udgift pr. indsatte i et lukket fængsel udgjorde i 2013 DKR 1.849 kroner pr. dag (Direktoratet for Kriminalforsorgen 2013).

4.2.1. Generelt om Vridsløselille-modellen

I 2011 gennemførte Statsfængslet i Vridsløselille i samarbejde med Meyers Madhus og Melting Pot et 8 ugers pilotprojekt med kokkeskole- og restaurantvirksomhed i fængslet. Indgangen *Mad til mennesker* (kokkeskolen) blev efterfølgende implementeret i fængslet i 2013. Fængslets inspektør, beskæftigelsesleder og erhvervsskolen Nordsjælland koordinerer i samarbejde kokkeskoleforløbet i fængslet. For at uddannelsen kan være økonomisk bæredygtig kalkuleres der med, at 24 indsatte optages og gennemfører kokkeskolen hvert år. Fængslet og Erhvervsskolen Nordsjælland deler statens taxameterudbetaling.

Der er optagelse af elever to gange om året, og hvert hold afsluttes med eksamen. Erhvervsskolen Nordsjælland udpeger censor i forbindelse med eksamination af eleverne.

Fængslet er niveauopdelt i tre niveauer, der hver især er yderligere sektioneret. Indsatte fra hvert niveau og indsatte fra samme niveau, men placeret på specialafdelinger, må af sikkerhedsmæssige hensyn ikke indgå i fællesskab. Til grundskoleforløbet i foråret 2014 er der rekrutteret elever fra fællesskabsafdelinger fra det samme niveau, hvilket omfatter omtrent 44 indsatte.

Rekruttering og optagelse af potentielle elever foregår ved, at indsatte skriver en anmodningsseddel om optagelse, hvorefter fængslets uddannelsesvejleder har en uddybende samtale med den pågældende, hvor motivation blandt andet afdækkes. Hvis en ansøger vurderes egnet af

uddannelsesvejlederen, skal den pågældende efterfølgende sikkerhedsgodkendes af fængslets sikkerhedsenhed forud for optagelse på holdet.

Eleverne følges fra fængselsafdelingen til og fra kokkeskolen af de to tilknyttede værk mestre, der også står for at registrere fravær blandt eleverne. Undervisningen er planlagt i tidsrummet kl. 8.15 – 14.50 mandag, tirsdag fra 8.00-12.30, onsdag og torsdag fra kl. 8.15 – 14.50 og fredag er der teoretisk undervisning fra 8.00 – 12.00.

Den praktiske og dele af den teoretiske undervisning foregår i en bygning, der er placeret ved siden af fængslets montageværksted. Kokkeskolen består af et produktionskøkken, der er indrettet til formålet med fire komfurer, et rengøringsrum med industriopvaskemaskine, et åbent rum med spisebord til 12 personer. Dette rum fungerer både som undervisningslokale samt fælles spisested, hvor elever og undervisere sammen indtager dagens fabrikerede måltid. I de fleste tilfælde laves der individuelle tallerkenanretninger, og kokkeskolens tilknyttede værk mestre spiser ikke altid med. Hver torsdag er det tilladt for eleverne at medbringe eventuelle rester fra dagens måltidsproduktion til fængselsafdelingen. I de tilfælde, hvor der medbringes madvarer til fængselsafdelingen, bliver madvarer af sikkerhedsmæssige hensyn gennemlyst af en scanner.

I køkkenet er der løse knive og af sikkerhedsmæssige årsager, er der tilknyttet to værk mestre, der også fungerer som opsynspersonale i kokkeskolen. Kokkeskolen har tilknyttet i alt fire værk mestre, der i teams af to personer på skift varetager opsynet og praktisk bistand såsom at følge indsatte til eventuelle aftaler andre steder i fængslet. Alle ansatte bærer tillige personalarm og kan tilkalde assistance fra fængselsbetjente, hvis der opstår konflikt med en indsat.

Den praktiske undervisning i forarbejdning af råvarer og fabrikation af måltider gennemføres overvejende af kokke fra Meyers Madhus, der ligeledes varetager dele af den teoretiske undervisning. En person er gennemgående underviser og suppleres af andre kokke fra Meyers Madhus f.eks. i forbindelse med behov for supplement af spidskompetencer i undervisningen og ved fravær af den gennemgående underviser. Eleverne modtager madopskrifter på selve dagen for madfabrikationen og undervisningen planlægges fra dag til dag eller i nogle tilfælde fra uge til uge.

De øvrige dele af den teoretiske undervisning såsom elementær brandbekæmpelse, førstehjælp, informationsteknologi (IT) og miljøforståelse gennemføres af fængslets ansatte værk mestre og lærere, hvor undervisningen ved lærerne foregår i fængslets såkaldte lilleskole.

4.2.2. Status fra den 1. oktober 2012 til 1. september 2014

I perioden er der samlet set gennemført 58 EUD forløb.⁶ 29 elever er ophørt på EUD grundforløbet. 11 er blevet overført til anden institution og en elev har flyttet afdeling til et andet niveau i fængslet og kunne derfor ikke følge skolen. Tre er blevet fyret fra projektet på grund af dårlig opførsel. Otte har af forskellige årsager søgt anden beskæftigelse/uddannelse, og endelig var en ”træt af det hele”. Der er ikke angivet årsager for ophør for de øvrige.

Der er viden om, at ni elever har fuldført EUD grundforløbet, og ikke har deltaget i den afsluttende eksamen. 20 elever har således deltaget til eksamen i EUD grundforløbet med et karaktergennemsnit på 10,2.

Der er afviklet syv aftener med restaurant i perioden.

4.3. Jyderup-modellen

Statsfængslet i Jyderup er et af landets otte åbne fængsler og er beliggende i Jyderup i Holbæk kommune. Fængslet har i dag ca. 162 pladser. Fængslet modtager som udgangspunkt domfældte mænd fra den lokale region, men behandlingsafdelingen og afdelingen for de helt unge, modtager indsatte fra hele landet. Endvidere modtager fængslet indsatte med længere straffe fra de lukkede fængsler (primært Statsfængslet i Vridsløselille), som er nået så langt i deres afsoningsforløb, at de vurderes at være klar til at afsone under mere åbne forhold. Der er ansat 130 fuldtidsmedarbejdere, fordelt på ledelse, administration, opsynspersonale, værk mestre, sundhedspersonale, socialrådgivere, socialpædagoger, lærere og præst (Statsfængslet i Jyderup 2014). Den

---

⁶ På grund af personaleudskiftning og andre logistiske vanskeligheder med at gennemføre grundforløbet i fængslet er der gennemført syv AMU kurser af en uges varighed i efteråret 2013. Der er optaget 69 elever på de syv AMU forløb. Heraf har 51 elever gennemført med 75-100 pct. tilstedeværelse på AMU kurset.

gennemsnitlige udgift pr. indsatte i et åbent fængsel udgjorde i 2013 DKR 1.173 kroner pr. døgn (Kriminalforsorgen 2013).

4.3.1. Generelt om Jyderup-modellen

Indgangen *Mad til mennesker* (kokkeskolen) blev implementeret i fængslet i 2013. Fængslets inspektør og beskæftigelsesleder koordinerer i samarbejde med erhvervsskolen Selandia Center for Erhvervsrettet Uddannelse kokkeskoleforløbet i fængslet. For at uddannelsen kan være økonomisk bæredygtig, kalkuleres der med, at 24 indsatte optages på kokkeskolen hvert år. Fængslet og Erhvervsskolen Selandia deler statens taxameterudbetaling.

Der er optagelse af elever to gange om året, og hvert hold afsluttes med eksamen. Erhvervsskolen Selandia udpeger censor under eksaminationen.

Der rekrutteres elever blandt cirka 100 indsatte, der er fordelt på fængslets fællesskabs- og kontraktafdeling. Rekruttering og optagelse af potentielle elever foregår ved, at indsatte skriver en anmodningsseddel om optagelse, hvorefter fængslets beskæftigelsesleder og uddannelsesvejledere har en uddybende samtale med den pågældende med henblik på afdækning af motivation. Hvis en ansøger vurderes egnet, bliver den pågældende optaget på kokkeskolen.

Eleverne møder selv op til undervisningen i kokkeskolen i tidsrummet fra kl. 8 – kl. 14 mandag til torsdag. Tirsdag og torsdag om eftermiddagen er der undervisning i skolen. Fredage (tidligere onsdage) er afsat til selvstudium/teori. Fordi kurset kun er fire dage om ugen, varer forløbet 24 uger. Værkmestre står for at registrere fravær blandt eleverne. Ved mere end 10 pct. fravær kan eleven ikke gå til den afsluttende prøve og risikerer at blive flyttet fra projektet.

Kokkeskolen er placeret i samme bygning som fængslets produktionskøkken i fængslets område med beskæftigelse generelt. Eftersom der er tale om et åbent fængsel, hvor indsatte selv møder op til beskæftigelse, er der åben adgang til kokkeskolen for fængslets øvrige ind- og ansatte.

Kokkeskolens lokale er oprettet til formålet og indeholder blandt andet fire komfurer, fælles industriopvaskemaskine og et spisebord til 12 personer, hvor underviser og elever indtager dagens

fabrikerede måltid sammen. Det er tilladt for eleverne at medbringe eventuelle rester af dagens produktion til afdelingen.

Den praktiske undervisning i forarbejdning af råvarer og fabrikation af måltider gennemføres af tre forskellige kokke fra Meyers Madhus. Heraf er den ene kok gennemgående og suppleres af de øvrige kokke fra Meyers Madhus i forhold til behov for supplerende spidskompetencer i undervisningen og ved fravær af den gennemgående underviser. Den teoretiske undervisning i elementær brandbekæmpelse, førstehjælp, hygiejne, informationsteknologi (IT) og miljøforståelse gennemføres af fængslets fastansatte værk mestre og skolelærere. Eleverne har elevmapper, der opbevares enten på fængselsafdelingen eller i selve kokkeskolen. Elevmappen indeholder enkelte madopskrifter og personlige notater.

4.3.2. Status fra den 1. august 2013 til den 1. september 2014

I perioden er der samlet set optaget 32 elever. Heraf er 14 personer ophørt undervejs. To personer er ophørt pga. løsladelse, en er ophørt idet vedkommende fik frigang til eget firma, en er stoppet på grund af helbredsmæssige årsager. De øvrige er blevet opsagt på grund af manglende motivation eller for stort fravær.

I alt 14 personer har fuldført uddannelsen med afholdelse af eksamen. Karaktergennemsnittet er 7,5. Der er viden om, at en person gennemførte uddannelsen, men deltog ikke i eksamen på grund af præstationsangst i forhold til krav om IT kompetencer. Det vides, at tre elever er fortsat på hovedforløbet gennem praktikansættelse. En har efterfølgende grundforløbet opnået ansættelse på restaurant. De øvrige ved man endnu ikke noget om.

Der har været afviklet fire restaurationsaftner i henholdsvis februar og juni 2014.

4.4. Opsamling og kommentarer vedrørende de tre modeller

Samlet set er der i alt optaget 142 elever i projektperioden. Heraf har 61 personer (43 pct.) gennemført forløbet og 49 personer (35 pct.) har bestået eksamen. Ud af de 142 personer er 81 personer (57 pct.) ophørt undervejs. I halvdelen af tilfældene (N41) skyldes frafaldet overførsel til andet fængsel eller løsladelse. I 18 tilfælde skyldes ophør, at eleven er bortvist eller fyret på grund

af sin adfærd og/eller manglende motivation. Andre årsager til ophør er f.eks. tilbud om anden beskæftigelse i fængslet, fortrudt valg, frigang til eget firma og sygdom.

Evalueringen viser, at grunduddannelsen i de tre fængsler adskiller sig væsentligt på en række områder. I statsfængslerne Vridsløselille og Jyderup er det forskellige kokke fra Meyers Madhus, der gennemfører undervisningen i køkkenet, mens undervisningen i køkkenet i Vestre fængsel overvejende gennemføres ved fængslets fastansatte EUD lærer. Her suppleres undervisningen af ugekurser fra underviser fra Meyers Madhus. Elever beskriver det som en stor fordel, at der indgår personer fra erhvervslivet i projektet, som så at sige har fingeren på pulsen omkring, hvad der er aktuelt i restaurationsbranchen.

Det generelle indtryk er, at der bedst opnås kontinuitet og et sammenhængende undervisningsforløb, når undervisningen gennemføres af så få personer som muligt. En ulempe kan imidlertid være, at undervisningen bliver sårbar ved fravær af den gennemgående underviser.

Det vurderes endvidere, at det er en nødvendig forudsætning for projektets succes, at underviser er fagligt og pædagogisk rustet til at håndtere undervisningssituationen i kokkeskolen.

Det vurderes ligeledes, at eleverne profiterer af opdaterede elevmapper, der indeholder relevant undervisningsmateriale og herunder også en tydelig oversigt over forløbet af uddannelsen.

Kokkeskolens placering og afgrænsning adskiller sig ligeledes i de tre tilfælde. I Vestre fængsel er kokkeskolen og undervisningslokale placeret i en selvstændig bygning adskilt fra det øvrige fængsel og bygningen er uden opsynspersonale. Eleverne følges til og fra fængselsafdelingen af den tilknyttede fængselsansatte underviser og fravær registreres af den pågældende. Der lægges vægt på, at eleverne 'klæder om' og ifører sig arbejdstøj og de betegnes konsekvent som elever. Den teoretiske undervisning gennemføres i samme bygning som den praktiske undervisning. Disse forhold gør, at kokkeskolen samlet set får karakter af et uddannelsessted, og dette aspekt understøtter givetvis motivationen for læring.

I Vridsløselille er kokkeskolen placeret ved siden af fængslets montageværksted med udsyn til indhegnede gårdtursarealer, og i undervisningen er der tilknyttet opsynspersonale, der tillige følger

eleverne til og fra fængselsafdelingen. Den teoretiske undervisning gennemføres i fængslets lilleskole, hvor eleverne også følges af opsynspersonale. Kokkeskolen får derfor karakter af at være en forlængelse af fængslets rum.

I Jyderup er kokkeskolen placeret på et fælles areal, hvor al beskæftigelse er samlet. Eleverne møder selv op til undervisningen, og en tilknyttet værkfører står for at registrere fravær. Undervisningen i køkkenet gennemføres af kokke fra Meyers Madhus, hvor andre dele af den teoretiske undervisning gennemføres i fængslets skole, som eleverne også selv møder op til. Kokkeskolen får derfor karakter af at være opdelt i en praktisk beskæftigelsesorienteret del og en mere teoretisk del, der kan være på bekostning af en helhedsorientering.

5. Restaurant og afsluttende eksamen

Afholdelse af restaurant og den afsluttende eksamen er kulminationen på grundforløbet i *Mad til mennesker*. I de to tilfælde skal elevens erhvervede kundskaber stå sin prøve. Det drejer sig dels om evnen til at håndtere fødevarer og fabrikere et måltid og dels om at formidle sin teoretiske viden om ernæring, miljø og hygiejne.

5.1. Restaurant

I to fængsler er der i evalueringsperioden afholdt flere arrangementer med afholdelse af restaurant, hvor offentligheden har haft mulighed for at bestille og indtage et fem-retters gourmetmåltid i fængslet.⁷ Gourmetmåltidet er tilvirket af eleverne i samarbejde med kokke fra Meyers Madhus. Evaluator deltog i den forbindelse som gæst i restaurant Ukrudt i Statsfængslet i Jyderup februar 2014. Det fører for vidt at beskrive arrangementet og menuen i detaljer, men de knapt 50 gæster klappede højt og længe af såvel måltid som det vellykkede arrangement. Efterfølgende udtrykte eleverne, at det havde været både sjovt og spændende at servere for 'almindelige' folk uden tilknytning til fængslet.

---

⁷ Kuvertprisen er forskellig i de to fængsler, hvilket skyldes merudgifter til personale i Statsfængslet i Vridsløselille.

I Statsfængslet i Vridsløselille blev der afholdt tre arrangementer med restaurant i juni 2014, hvor evaluator i et tilfælde observerede den praktiske afvikling. Personalegruppen bestod af 10 igangværende og tidligere elever og fem kokke fra Meyers Madhus, der i samarbejde skulle tilberede og servere en middag for 41 betalende gæster ude fra. Personalegruppen bestod endvidere af flere fængselsansatte herunder tre værkmestre, en områdeleder samt fem uniformerede betjente, der skulle varetage ind- og udlukning af gæster samt have opsyn med arrangementets generelle afvikling.

Alle tre dage mødte eleverne i kokkeskolen kl. 10 og blev inddelt i teams, der stod for forskellige opgaver såsom fabrikation af gourmetretterne, borddækning, tjeneropgaver mm. Af feltnoten fremgår følgende beskrivelse fra observation af den praktiske afvikling af restaurant:

'Tjenerne (elever/indsatte) klæder om i sorte skjorter og er klædt på samme måde som tjeneren fra Meyers Madhus. Kl. 17 begynder de første gæster at dukke op i restauranten, hvor de bydes velkommen. Nu bliver der for alvor travlt både i køkkenet og med anretning samt servering. Efter første servering skal bordene ryddes af og andre tallerkner skal anrettes i en fart. Elever, værkmestre, uniformeret personale, står skulder ved skulder og arbejder sammen med personalet fra Meyers Madhus. Da alle tallerkner er klar ser køkkenchefen fra Meyers Madhus direkte på tjenerne og siger 'så kører vi'. Alle træder tilbage fra anretterbordet og giver plads til tjenerne (...) Da middagen er veloverstået kl. 20, er der applaus fra gæsterne. Jeg kan ikke lide at blive klappet af, udtrykker en elev efterfølgende, men siger samtidig, at han er rigtig tilfreds med sit arbejde og aftenens arrangement. Han er desuden meget træt, fordi han har været i gang i mange timer.'

Køkkenchefen svingede grydeskeen og gav ordrer uden hensyntagen til, om det var til en uniformeret eller en elev/indsat. Det bemærkelsesværdige ved den praktiske afvikling af arrangementet var, at grænsen mellem indsatte/elever og fængslets ansatte tydede på at være udvisket i situationen, hvor der måtte samarbejdes om at servicere personer ude fra. Både under og efter middagen drøftede elever, ansatte og kokke, hvad gæsterne mon syntes om forplejningen. Det tydede derfor på, at arrangementet foranledigede en synergieffekt i form af fællesskab og fælles forståelse mellem indsatte/elever og ansatte/medhjælpere.

Der er ingen tvivl om, at den umiddelbare respons og anerkendelse fra gæsterne over forplejningen havde stor betydning for elevernes oplevelse af at have bidraget med noget godt: De var stolte over arrangementet. Gæsterne havde mulighed for at nedfælde kommentarer i kokkeskolens gæstebog og flere havde kommenteret, at middagen havde været uovertruffen, at arrangementet var velgennemført, og at serviceniveauet havde været højt, endda bedre end den service man havde oplevet på restauranter uden for fængslets mure. Flere gæster havde noteret, at de ville komme tilbage til et lignende arrangement. I forbindelse med oplæsning af gæsternes kommentarer foreslog en elev i begejstring, at fængslet kunne afholde restaurant en gang om måneden. Denne mulighed forholdte undervisere og fængslets ansatte sig skeptisk over for.

Samlet set tjener afholdelse af restaurant derfor flere formål: Eleverne lærer at samarbejde i teams og de lærer at producere måltider, anrette, servere for og servicere fremmede – som en kok beskrev det: Fuldstændig som en restaurant uden for. Samtidig gives offentligheden mulighed for at tale med indsatte, og indsatte har mulighed for at tale med personer, der ikke er en del af fængselssystemet. Det tyder også på, at det praktiske samarbejde om afholdelse af restaurant bidrager til skabelse af synergieffekt i form af fællesskab på tværs af formel fængselsstatus.

5.2. Eksamen

Grundforløbet *Mad til mennesker* afsluttes med eksamen, hvor eleven dels skal aflevere en mindre rapport om ernæring, dels et menukort der omfatter forret, hovedret og dessert. Endelig skal eleven fabrikere et hovedmåltid. Censor og eksaminator bedømmer alle dele af eksamen og giver en samlet bedømmelse af eleven med udgangspunkt i 7-trins skalaen.

Evaluator fik mulighed for at observere den praktiske afvikling af eksamen, der foregik på en sådan måde, at hver elev blev tildelt 2 timer, hvor de skulle fabrikere en hovedret, der skulle anrettes på tallerken og derefter smagstestes af censor og eksaminator. Eleven måtte også præsentere et menukort på tre retter, og herefter blev eleven eksamineret i 20 minutter om både menu, menukort, hygiejne mv. Alle elever havde uden undtagelse sved på panden under eksaminationen, og flere elever var præget af nervøsitet og eksamensstress. Nervøsiteten blandt eleverne blev efterfølgende forklaret med, at de ikke følte sig godt nok rustet i forhold til krav om IT kundskaber og herunder også undervisning i kalkulerings – men derudover var det også tydeligt, at de fleste var uvante med at gå til eksamen. I forlængelse af at en elev modtog sin karakter udbrød han, at det var den første

karakter, han nogensinde havde fået. En anden elev måtte få gentaget, at han vitterligt havde bestået med et 7 tal. Dette vidner om, at eleverne har brug for et grundigt kendskab til kravene for eksamen samt at de både teoretisk og praktisk er forberedte på situationen. Evaluatoren er i den forbindelse bekendt med, at en elev undlod at gå til den afsluttende eksamen af bekymring for ikke at bestå denne.

Netop oplevelsen af at have gennemført noget konstruktivt under fængselsopholdet, der tillige udløser merit i form af eksamensbevis, har stor betydning for eleverne. Efterfølgende eksamen var der samtaler om præstation og bedømmelser på en måde, der ikke adskiller sig fra de diskussioner studerende uden for fængslets mure også har om hinandens eksamensresultater. Omstændighederne omkring eksamen bidrog dermed til princippet om normalisering.

6. Elevernes perspektiver på kokkeskolen

Den følgende gennemgang af elevernes erfaringer med kokkeskolen baserer sig på data fra diverse kilder: Observationsstudierne, herunder gennemførte feltsamtaler; kvalitative interview og besvarelser fra spørgeskemaundersøgelsen.

6.1. Om motivation for deltagelse

Til spørgsmålet om, hvorfor den indsatte har meldt sig på kokkeskolen, er det gennemgående svar: For at lære at lave mad. En elev har desuden angivet, at han gerne ville *"lære nogle syge tricks"* (IP5), og andre elever har oplyst, at de ønsker viden omkring krydderier og et dybere kendskab til tilberedning af mad. Forudsætningerne for at lære at lave mad er meget forskellige. Flere elever beskriver, at de altid har interesseret sig for at lave mad, og to elever angiver at have *"en passion for mad"* (IP1; S2). I de tilfælde er motivationen derfor at lære at lave bedre mad.

I andre tilfælde starter den indsatte på forholdsvis bar bund, og en indsat har udtrykt, at han *"ikke kunne koge et æg før"* (S10). En nystartet elev fortalte tilsvarende, at hans mor altid har lavet mad til ham, og at han udelukkende har levet af færdigretter i fængslet. Hans motivation for at tilmelde sig kokkekurset er, at han på sigt kan servere et måltid til sin mor, der besøger ham hver weekend i fængslet. Desuden vil han gerne lave mad til sig selv og sin ven i fængslet.

En anden elev har tilsvarende udtrykt, at han ønsker at lave bedre mad til sig selv og sin familie. De ønskede opnåede kompetencer omkring madlavning forventes derfor også at kunne komme andre til gavn såsom den nærmeste familie.

Motivationen for kokkeskolen er også, at den opleves som den mest meningsfulde beskæftigelse i fængslet (S4, S22, S24), og en elev uddyber, at kokkeskolen er *"den eneste aktivitet som gav mening"* (IP4). Dette indikerer, hvor vanskeligt det er for nogle indsatte at finde meningsfuld beskæftigelse i fængslet. At bruge tiden konstruktivt (S17, S27) og få det bedste ud af tiden (S11) er derfor en væsentligt motiverende faktor. Som en elev udtrykker det: *"Hvis man alligevel skal sidde her i lang tid, så er det jo åndssvagt bare at spille sin tid. Man kan jo lige så godt lære"* (IP6).

En elev har noteret, at hans motivation for optagelse på grundforløbet er *"resocialisering"* (S12). Det er i den forbindelse tankevækkende, at adskillige elever har suppleret med kommentarer om at opnå kompetencer, så man har *"alternative muligheder efter løsladelsen"* (S28) fordi man *"ønsker et normalt liv efter afsoning uden take away mad og dyre restaurant besøg så jeg kan cutte min kriminelle levevis"* (S10).

En elev udtrykker, at han *"længe har haft en drøm om at være kok"* (S2). Andre elever fortæller ligeledes, at de gerne vil fortsætte med hovedforløbet på EUD og måske endda få en praktikplads i *"et rigtigt køkken og se noget andet"* (IP7).

EUD grundforløbet bliver på denne måde opfattet af flere elever som et springbræt til at fortsætte på hovedforløbet i kokkeuddannelsen og dermed en mulighed for at leve kriminalitetsfrit efter løsladelsen. Dette er en stor motiverende faktor for flere elever.

Nogle elever har dog ikke positive erfaringer med uddannelsessystemet, hvor de af forskellige årsager falder fra. En elev formulerer det som: *"Jeg ville ønske, at man kunne tage de næste trin, så skulle det være sammen med dem, vi var sammen med nu, og så skulle det være lærerne herfra"* (IP5). Det tyder på, at kokkeskolens forudsigelige og afgrænsede miljø, hvor reglerne så at sige er udstukket på forhånd, kan fastholde personer i et uddannelsesforløb, hvor de med stor sandsynlighed ellers ville falde fra uden for. Det skal hertil indskydes, at der pt. arbejdes på

muligheden for, at eleverne kan følge hovedforløbet på EUD uddannelsen *Mad til mennesker* ved tilbud om praktikansættelse i fængslets produktionskøkken el. lign.

6.2. Ændringer i holdninger til mad

I spørgeskemaundersøgelsen udtrykker seks elever, at deres holdning til mad som sådan ikke har ændret sig i forbindelse med deltagelse i kokkeskolen. De har altid interesseret sig for mad, men en elev mener dog, at han er *"blevet mere kvalitetsbevidst"* (S1) og en anden elev fortæller, at han *"er blevet mere bevidst om, hvad jeg spiser"* (IP7). De øvrige elever beskriver, at deres forhold til mad har ændret sig, og de har opnået mere viden om fødevarer. Dels har nogen opnået større kendskab til råvarer og dybere indsigt i madlavning og har lært at *"lave en masse forskellig mad"* (S8). Det har dels medført, at en elev oplever at have opnået en *"mere professionel tilgang til at tilberede fødevarer"* (S28), og at interessen for madlavning er *"steget gevaldigt"* (S15). Flere har desuden noteret, at det udvidede kendskab betyder, at man eksperimenterer mere med madlavning, og en elev, der *"ikke var meget for at prøve nye ting inden for mad"* (S13), er blevet mere åben for at prøve noget nyt. En anden elev er tillige begyndt *"at smage på flere forskellige ting"* (S5). En elev formulerer det som, at han har lært at *"se muligheder i stedet for begrænsninger"* (S11) omkring mad.

Elevernes ændrede forhold til mad bruges også umiddelbart i fængselshverdagen blandt medindsatte. En elev fortæller, at *"det sætter niveauet i forhold til den mad, de andre laver (...) De kan jo se det på den måde, vi laver mad på (...) og så kommer de og spørger, hvorfor gør du sådan eller spørger, hvordan gør man det"* (IP4). Det samme forhold er blevet observeret af en talsmand, der mener, at *"der bliver lavet noget finere gastronomi oppe på vores afdeling, hvor folk slynger om sig med fine gloser"* (IP2). Det tyder således på, at kokkeelevernes umiddelbart erhvervede kompetencer også får en positiv indflydelse på madkulturen på fængselsafdelingen, hvorfor man derfor kan tale om en spredningseffekt af madkultur i positiv henseende.

6.3. Den vigtigste lærdom i kokkeskolen

Der er selvfølgelig forskelligt, hvad den enkelte elev vurderer, har været den vigtigste lærdom, men de fleste elever svarer først og fremmest *"at lave mad"*. Hvad angår en person, har deltagelse betydet, at han overhovedet *"er begyndt at lave mad"* (S9). En elev mener, at det vigtigste, han har

lært, er *"at få mad til at smage godt"* (S5). En anden elev svarer med stolthed i stemmen, at *"bearnaisesovs er det vigtigste, jeg har lært"* (IP7).

Endelig svarer to elever, at det vigtigste, de har lært, er henholdsvis *"at lave mad med kærlighed"* (S3) og at udvikle *"kærlighed til mad"* (S4). Flere elever udtrykker, at de har tillært sig bagningens svære kunst (S2; S4; IP4), og en elev har endda i forlængelse af grundforløbet kanaliseret sin *"kærlighed over på kager og brød"* (IP5). Det er i den forbindelse bemærkelsesværdigt, at adskillige elever taler og skriver meget passioneret om fødevarer og tilberedningsmetoder både i interview, feltsamtaler og spørgeskemaer.

Flere elever vurderer, at de har lært at følge en madopskrift og i den forbindelse at have tålmodighed og bevare roen i pressede situationer, når måltidet eksempelvis skal være færdig på et bestemt tidspunkt. To elever udtrykker, at det vigtigste de har lært er planlægning og samarbejde.

Flere elever vurderer også, at den vigtigste lærdom har været teoretisk og praktisk viden om forskellige krydderier, sammensætning af råvarer, opbevaring af madvarer og viden om de hygiejniske principper, der er forbundet med tilberedning af fødevarer.

Tre elever fremhæver, at de har opnået indsigt i, hvordan et måltid kan produceres billigt og samtidig være velsmagende. Endelig svarer en elev, at han med deltagelse i kokkeprojektet har lært noget om motivation og herunder vigtigheden af *"at ha noget at stå op til"* (S12), og en anden elev noterer *"at gennemføre uanset hvad"* (S22).

Det at gennemføre noget udtrykker en tredje elev også som betydningsfuldt på følgende måde: *"At jeg kan nogle ting. Jeg har aldrig gennemført noget som helst (...) Det er femten år siden, at jeg har været i gang med noget (...) Jeg er godt klar over, at det her kun er et halvt år, men jeg er glad for det halve år, som jeg har taget. Jeg er rigtig positiv overrasket over mig selv og over, at det gik så godt. Jeg synes, at det er positivt på grund af forløbet med mig selv (...) Jeg er tilfreds med mig selv"* (IP6).

Flere elever oplever således, at kokkeskolen styrker dem på forskellige områder personligt, fagligt, teoretisk og socialt. For en deltager har kokkeskolen ganske enkelt betydet, at han er begyndt at lave

mad, for en anden at han står op om morgenen og for en tredje, at han har gennemført noget, hvilket har styrket hans selvopfattelse i en positiv retning. Det samme forhold er observeret i forbindelse med afvikling af eksamen, jf. afsnit 4.2.

Tilstedeværelsen af en meningsfuld struktureret aktivitet bidrager således i høj grad til fastholdelse i uddannelsesforløbet. I forbindelse med observationsstudierne blev det bemærket, at motiverede elever mister engagementet, hvis de oplever, at undervisningen ikke gennemføres som planlagt eller, hvis de stilles noget i udsigt, der viser sig ikke realiserbart. Det samme fænomen blev observeret i forbindelse med to elever, der indledningsvist virkede mindre motiverede. På sigt blev de mere engagerede igennem en meningsfuld struktureret aktivitet, hvorefter de proklamerede, at de ønskede at blive kokke. Motivationsfremmende faktorer vurderes at være en velstruktureret undervisning, et godt socialt klima på kokkeskolen og underviserens relation til eleven.

6.4. Kokkeskolens betydning for fremtidsperspektivet

Flere elever forventer, at de erhvervede kompetencer kan bruges umiddelbart *"fremadrettet"* (S4); herunder forventer en elev at *"få bedre forudsætninger for en erhvervsmæssig fremtid"* (S17) og ikke at *"spilde tiden"* (S18, IP5, IP6, IP7), men at kvalificere sig under fængselsopholdet. Langt de fleste elever beskriver således, at deltagelse i projektet har haft betydning for deres opfattelse af fremtidsmulighederne. Fem elever udtrykker, at deltagelse har åbnet muligheder for at starte en restaurant, når de bliver løsladt. En elev beskriver, at projektet har været en *"platform"* (S28) i forhold til ønsket om et arbejde som selvstændig. Otte elever udtrykker, at deltagelse har åbnet op for muligheden for at få en uddannelse, og en elev udtrykker det som at *"bryde den onde cirkel"*, (S2) eller som en anden elev udtrykker det: At *"komme ud af den kriminelle livsstil"* (S27). Endelig er der en elev, for hvem deltagelse i projektet både vurderes som havende betydning socialt og uddannelsesmæssigt, fordi *"jeg altid har ønsket mig børn med min kæreste gennem seks år, men jeg har set det som et minus, at jeg ikke kunne lave mad og har ikke turde springe ud i det. Ønsker også at fortsætte uddannelsen ved min løsladelse"* (S10).

Samlet set tyder det på, at eleverne klart opfatter grundforløbet som en mulighed for at skabe sig et bedre liv efter afsoningen. I hverdagen i forhold til at blive bedre i stand til at lave mad, uddannelsesmæssigt/beskæftigelsesmæssigt forstået som tilknytning til arbejdsmarkedet og socialt i form af at turde tage springet og stifte familie.

6.5. Elevernes opfattelse af styrker ved kokkeskolen

Flere elever på, at kokkeskolen er en god arbejdsplads, hvor de tillige oplever, at de ikke opfattes som indsatte. Det er i den forbindelse centralt, at de ikke betegnes som indsatte, men elever/drengene af kokkeskolens undervisere. Dette står i skærende kontrast til fængselspersonale, der konsekvent omtaler gruppen som indsatte eller ved fangenummer.

Kokkeskolens styrke er også en oplevelse af sammenhold og fælleskab både mellem eleverne og i forhold til undervisere i kokkeskolen. *"De gode kræfter"* (S22), at *"lærerne brænder for sit fag"* (S14) og *"de gode kokke"* (S24) vurderes som en stor styrke, hvor en elev uddyber, at den *"største styrke er, at lærerne er uddannede og kan svare på stort set alt, der har med mad at gøre"* (S6). Dette indikerer, at det er en force, at undervisningen varetages af engagerede fagpersoner med spidskompetencer i netop madlavning.

På spørgsmålet om betydningen af, at undervisningen også gennemføres af kokke fra et velrenommeret madfirma svarer en elev, at man *"ikke må gå ned på udstyr (ler), og kompetente faglærere er udstyr"* (IP4) og en talsmand beskriver, at et godt navn også har betydning, når han hører medindsatte omtale kokkeskolen, fordi *"uanset, hvordan man vender og drejer det, så betyder det jo måske alligevel noget 'Nå okay, du har taget en Meyers Ph.d. i grunduddannelsen med et ti tal'"* (IP2). På den anden side er risikoen ved, at underviserne kommer fra et velrenommeret navn, at nogle indsatte afholder sig fra at søge *"hvis det lyder for hovskisnovski"* (IP2). Det kan derfor også opfattes som en svaghed, at potentielle elever har vanskeligheder ved at identificere sig med kokkeskolens aktiviteter, når den knyttes sammen med forestillingen om kulinariske frembringelser, der er svært genkendelige for den enkelte.

Flere elever peger på, at det er væsentligt, at underviserne kommer udefra og på den måde tilfører fængselsmiljøet noget andet. Som en elev formulerer det, *"er det rart at der kommer en mand udefra (...) som bare er en lærer (...) at det ikke er en betjent, der står og puster os i nakken og skal gå og belære os om det ene eller det andet"* (IP6). Det vurderes derfor positivt, at det er civil personale, der varetager undervisningen, og ikke personer der også har kontrolopgaver overfor eleven.

Endelig noterer en elev, at *"styrkerne er utallige, og den personlige vinding ved at gennemføre noget, taler for sig selv"* (S12). Den store styrke ved projektet kan derfor også angå det personlige plan, hvor alene det, at vedkommende gennemfører forløbet, opleves som en personlig gevinst og dermed også som projektets styrke. En elev noterer desuden, at han *"glæder sig hver dag"* (S13) til at møde i kokkeskolen, og en anden elev, at kokkeskolen er et *"kæmpe privilegium"* (S15).

6.6. Elevernes opfattelse af svagheder ved kokkeskolen

Adskillige elever fremhæver, at forløbet er alt for kort, og flere vil gerne tilbringe mere tid på kokkeskolen, såvel dagligt som udover grundforløbet. De vil gerne have mulighed for at fortsætte på hovedforløbet igennem en praktikpladsordning og/eller en læreplads og ser det derfor som en svaghed, at det kun er muligt at tage grundforløbet.

I et fængsel udtrykkes det også som en svaghed ved projektet, at der *"er for lidt fanger, der kan være på EUD kok"* (S13). Med det henviser den pågældende givetvis til fængslets visitationsproces og undladelse af sikkerhedsgodkendelse af nogle grupper af indsatte. En anden noterer *"svagheder? Hmm. Det kan måske være at vi risikerer at blive flyttet til andet fængsel"* (S12). Hvordan det omgivende fængsel forholder sig til kokkeskolen, opfattes derfor af flere elever som væsentligt. Når *"vagtpersonalet blander sig for meget i det faglige og der er for meget fnidder"* (S1), vurderes det som en svaghed. Det samme forhold gør sig gældende omkring manglende kommunikation mellem kokkeskolens forskellige undervisere (IP6, IP7) og generelt ringe information om uddannelsen fra fængslets ledelse og fængselsansatte. Fra observationsstudierne fremgår det, at eksempler på mangelfuld kommunikation er, når eleverne ikke er gjort bekendt med tidspunkter for undervisningens ophør eller aflysninger i rimelig tid.

Flere elever efterlyser desuden generel information om selve uddannelsesforløbet i form af ugeplaner og en tydelig undervisningsstruktur med konkrete læringspunkter samt relevant teoretisk undervisning. Flere elever efterspørger derfor relevant teoretisk undervisning, og en elev har noteret, at de *"havde for meget ligegyldig skole"* (S8). Flere elever har desuden modtaget meget begrænset undervisning i overordnet kalkulerings, som er et krav til eksamen. Det er desuden et krav til eksamen, at eleverne afleverer en skriftligt afrapportering. Flere elever har derfor foreslået mere IT undervisning, hvor adskillige elever i den grad mangler kompetencer og herunder overhovedet at have adgang til en PC.

Et fængsel var desuden præget af problemer med levering af råvarer til dagens produktion, hvorfor undervisningen enten blev aflyst eller blev ændret i sidste øjeblik på grund af disse omstændigheder. At der er tilgængelige råvarer må betragtes som en meget grundlæggende forudsætning for, at kokkeskolen overhovedet er mulig. Det er i den forbindelse observeret, at underviseren ikke altid har overblik over projektets økonomi og derfor forholder sig tvivlende over for indkøb og herunder, hvad der er muligt at bestille af råvarer. Endelig udtrykker en elev, at den største svaghed *”er begrænsningerne i fængslet altså med begrænset frihed osv. og ringe mulighed for impulsive indkøb til improviseret mad osv.”* (S17).

Flere af de oven for skitserede svagheder vedrører imidlertid ikke kokkeskolen som sådan, men nærmere den kontekst som kokkeskolen er placeret i, og herunder hvordan fængslet og medarbejdere som sådan forholder sig til kokkeskolen. Kokkeskolens akilleshæl er, at der er tale om placering i en fængselskontekst, der på grund af strukturelle faktorer kan være en barriere ved selve afviklingen af kokkeskolen.

6.7. Elevernes anbefalinger

Eleverne er kommet med en række anbefalinger til en eventuel fremtidig afvikling af kokkeskolen. Flere elever har som tidligere angivet efterlyst muligheden for at følge hovedforløbet. Andre har efterlyst mere teoretisk undervisning, og især at få styrket kompetencer i forhold til IT.

En elev foreslår desuden, at eleverne tages på feltbesøg såsom at komme *”ud at plukke havtorn, ud at se hvor kartofflen vokser. Bruge mere energi på at finde ud af, hvor de forskellige ting kommer fra. Ud og se på en ko og en gris (...) Tage til slagteriskolen og se, hvordan og hvorledes de skærer tingene ud og sådan noget (...) En tur på grønttorvet og se hvad for nogle grøntsager ville du vælge, hvis du selv kunne vælge”* (IP4).

I nogle fængsler er det muligt at supplere kokkeskolens økonomi med fængslets egen produktion f.eks. i form af grøntsager, krydderurter og lignende. Det er i den forbindelse observeret, at eleverne også finder stor glæde og har interesse for at følge en produktion fra ’jord til bord’ og *”at man kan gå ud i drivhuset og hente råvarer, det synes jeg er rigtig godt, det giver også folk en idé om, hvor kommer tingene fra”* (IP4).

Den praktiske forankring af undervisningen er observeret i et fængsel, hvor underviser bestilte en halv gris til levering ved fængselsporten, som eleverne herefter skulle partere i kokkeskolen. Under og efter parteringen blev eleverne undervist i anatomi og kødudskærings indflydelse på det samlede resultat. At dømme efter elevernes engagement var der tale om et meget stort udbytte for dem både praktisk og teoretisk.

Man kan sige, at den bedste anbefaling et projekt kan få er, hvis det anbefales af personer, der allerede har deltaget. Eleverne er derfor spurgt, om de vil anbefale andre indsatte at følge kokkeskolen. Her svarer samtlige elever bekræftende, og flere elever noterer, at de allerede anbefaler kokkeskolen, fordi man får noget konstruktivt ud af tiden i fængslet. En elev ser det som *”en perfekt måde at fange folk på og få dem på ret kurs”* (S11). En anden elev noterer, at han anbefaler projektet til medindsatte, fordi han selv får meget ud af det, og *”det er en arbejdsplads med fremtid i forhold til resten af fængslets værksteder, hvor du sidder og laver ensformigt gentagende slave arbejde, der gør mere skade end gavn”* (S2).

Nogle elever supplerer imidlertid også med, at når de anbefaler medindsatte at deltage, må den pågældende være motiveret. Som en elev har noteret: *”Man lærer (hvis man vil)”* (S25). Denne kommentarer kan henføres til det, som nogle deltagere også betegner som kokkeskolens svaghed nemlig, hvis der optages elever, der ikke overholder forskellige forpligtelser, men alene møder op på kokkeskolen på fordelagtige tidspunkter f.eks. ved spisetid for så at forlade kokkeskolen igen, når der skal gøres rent. En elev udtrykker, at *”der bestemt skal sorteres mere i, hvem der deltager”* (S4). Feltsamtaler med kokkeskolens lærere i de respektive fængsler understøtter, at manglende motivation og herunder manglende deltagelse kan virke demotiverende for alle parter i kokkeskolen.

6.8. Elevernes samlede vurdering

Uanset, at der peges på svagheder ved kokkeskolen, er det bemærkelsesværdigt, at når eleverne bedes vurdere kokkeskolen på en skala mellem 1-10, giver det et karaktergennemsnit for de tre fængsler på henholdsvis 7, 8 og 10. Det skal hertil siges, at den ene kokkeskole har været præget af udskiftning af undervisere i forløbet. Et andet fængsel har haft udskiftning i ledelsen, der ligeledes har skabt vanskeligheder omkring afvikling af kokkeskolen på en sådan måde, at det har påvirket

karaktergivningen. Det tyder derfor på, at de lavere karakterer er givet på grund af strukturelle omstændigheder og ikke på grund af projektet som sådan.

Syv elever har givet kokkeskolen 10 og i flere tilfælde med en pil opad. En elev har i den forbindelse kommenteret det på følgende måde: *”Jeg vil helt klart sige 10 og 10 til læreren for at være sådan en god lærer”* (S21). Flere elever har på samme måde kommenteret underviserens evne til at udfylde rollen pædagogisk og personligt som udslagsgivende for en høj vurdering.

Det tyder med andre ord på, at projektets succes dels er afhængig af den pædagogiske tilgang, det sociale klima og – ikke mindst – hvordan det omgivende fængsel forholder sig til skolen.

7. Konklusion og anbefalinger

Kokkeskolen opfattes generelt af de indsatte som et meget positivt tiltag i Kriminalforsorgens institutioner. Mange indsatte betegner kokkeskolen som den mest meningsfulde beskæftigelse, og enkelte indsatte går så vidt at betegne kokkeskolen, som den eneste meningsfulde beskæftigelse i fængslet. Mange af de mål, man kunne have med en kokkeskole, er blevet realiseret for de fleste af de indsatte, der har deltaget. Det anbefales derfor dels at projektet fortsætter, og dels at det udvides. Udvidelsen anbefales dels i form af, at kokkeskole implementeres i samtlige fængsler (og eventuelt også i de øvrige større arresthuse), og dels at relativt flere på de enkelte institutioner får tilbud om at deltage. Hidtil har det været sådan, at en forholdsvis lille andel af de indsatte på de enkelte institutioner har fået tilbuddet, primært begrundet i sikkerhedsrisiko. Det er selvfølgelig et kriminalpolitisk spørgsmål, om man tør og vil tage en større risiko ved valget af, hvilke indsatte der tilbydes muligheden. Det er vor vurdering, at de positive effekter kan blive endnu større for en del af de indsatte, der har været afskåret af sikkerhedsmæssige grunde, end for dem der faktisk har deltaget – der forefindes et betydeligt forskningsmæssigt belæg for denne antagelse – og også at den situation og kultur, der eksisterer i kokkeskolen, er velegnet til at mindske sikkerhedsproblemerne.

Det fremgår tillige af aftale om Kriminalforsorgens økonomi 2013-2016, at ressourcer og indsatser i Kriminalforsorgen skal målrettes personer med størst risiko for recidiv (Justitsministeriet 2012: 9). Som nævnt kan uddannelse formodes at have en meget stor effekt for personer, der som udgangspunkt vurderes mest kriminelt belastede. Det følger af hidtidig praksis, at rocker-

bandemedlemmer, der afsoner segregeret fra de øvrige indsatte, ikke kan optages som elever på kokkeskolen. Samtidig er praksis sådan, at der også i fællesskabsafdelinger afsoner personer med bandetilknytning, og enkelte af disse har fulgt kokkeskolen. I observationsstudierne og ved samtale med undervisere blev der ikke fundet særlige vanskeligheder omkring disse personer. Spørgsmålet er derfor, om man forsøgsvis kan optage motiverede elever fra samtlige afdelinger i fængslerne og på denne måde i højere grad målrette indsatsen til personer med størst risiko for recidiv.

Der er klar indikation for, at kokkeskolen fungerer bedst, når den er mindst mulig fængselsagtig. Heri ligger en række forhold. Skolen skal være afskærmet fra det øvrige fængsel. Det giver en ekstra dimension, når der knyttes en ”stjernekok” til projektet, enten virksom som kok udenfor eller med tætte relationer til madbranchen mv. Så vidt muligt hentes og bringes eleverne hver dag af kokken selv. På selve skolen er der kun kokken og eleverne. Vi er naturligvis på det rene med, at dette er en idealistisk beskrivelse, men det er, hvad evalueringen viser. Der er endvidere forskningsmæssigt belæg for at påstå, at undervisning af indsatte fungerer bedre, jo mindre fængselsagtige rammerne er – f.eks. at den samme undervisning for de samme typer af indsatte fungerer bedre, når undervisningen foregår under udgang end i fængslet. Samtidig viser evalueringen også, at kokkeskolen i fængslet med de strukturerede og forudsigelige rammer fastholder elever, der givetvis ville falde fra en eventuel uddannelse uden for fængslets mure.

Flere elever har efterspurgt en tydelig undervisningsstruktur med konkrete læringspunkter. De efterlyser en oversigt over uddannelsesforløbet, og flere elever efterlyser desuden, at de i højere grad gøres bekendte med mål for undervisningen. Undervisningen bør være stærkt struktureret. Eleverne bør vide både her-og-nu (den enkelte dag og uge), på mellemlang sigt og på langt sigt, hvad de præcise mål er, og hvad der præcist skal ske. Instruktionerne, f.eks. opskrifterne, skal være meget detaljerede og præcise. Evalueringen viser, at undervisningen afvikles forskelligt i de tre fængsler. I to fængsler er det overvejende kokke fra Meyers Madhus, der står for undervisningen. I det tredje fængsel gennemføres undervisningen overvejende ved en fængselsansat EUD lærer. I alle tre fængsler er undervisning i elementær brandbekæmpelse, førstehjælp og informationsteknologi (IT) lagt ud til fagpersoner i fængsler såsom værk mestre og skolelærere. Hvad angår undervisning i hygiejne og miljøforståelse gennemføres denne del enten af kokke fra Meyers Madhus eller af EUD lærer. Det forhold, at undervisningen er lagt ud til flere personer, kan være på bekostning af en tydelig undervisningsstruktur.

Væsentlige dele af de forskelle, vi har fundet, er af (kokke)personlig art. Skal man forsøge at idealisere kravene til den ideelle kok, kan man sige, at kokken bør være en person, som man fagligt kan se op til; kokken skal være helt tryk ved den situation, kokken befinder sig i (utryghed mærkes hurtigt af eleverne); kokken skal kunne gennemføre et stærkt struktureret forløb, der hele tiden gør det klart, hvor de enkelte elever er henne, og hvad der foregår; kokken skal være en ildsjæl, der både brænder for faget, opgaven og eleverne; kokken skal være pædagogisk godt klædt på (især vedrørende arbejde med små teams og med at håndtere store forskelle i forudsætninger og bruge dette konstruktivt); kokken skal være udadvendt – og have en veludviklet humoristisk sans.

Evalueringen har vist, at kommunikation og information fra fængslet til eleverne om aflysninger eller andre ændringer i den planlagte undervisning er mangelfuld. En tydelig undervisningsstruktur og et højt informationsniveau mellem fængsel, underviser og elever sikres bedst med en ansvarlig tovholder, der har indsigt i såvel fængselsmæssige som undervisningsmæssige forhold.

Der forekommer rigtig mange afbrydelser – nogen steder mere end andre – på de enkelte skoledage, hvor elever for kortere eller længere tidsrum trækkes ud af undervisningen. Det må være muligt at prioritere elevernes tilstedeværelse i undervisningen højere og nedbringe disse afbrydelser. Når de er nødvendige, bør kokken så vidt overhovedet muligt orienteres herom på forhånd, helst forud for undervisningen, men i det mindste inden selve afhentningen.

I projektperioden er der samlet set optaget 142 elever, hvoraf 81 personer (57 pct.) er ophørt undervejs. Et andet spørgsmål er, om man kan nedbringe frafaldet undervejs. Efter vor vurdering er det frafald, der har været hidtil, ikke overraskende stort, men måske snarere tværtimod, når man betænker hvilken gruppe og situation, der er tale om. Til sammenligning falder næsten hver tredje elev fra, som begynder på et erhvervsfagligt grundforløb uden for murene (Dansk Arbejdsgiverforening 2009). De umiddelbare veje til at nedbringe frafaldet noget er så vidt muligt at undgå overførsler i projektperioden, en bedre screening (sikring af at motivation er til stede hos de elever, der er optaget) og dels en lidt større tolerance over for afvigelser, som ellers fører til udelukkelse.

På samme måde som andre studerende er eleverne optaget af eksamenssituationen, herunder om de kan bestå eksamen. 49 elever (35 pct.) har i projektperioden bestået eksamen. Der anvendes censorer fra forskellige erhvervsskoler, der vurderer/vægter kompetencer forskelligt. I et fængsel vurderes eleverne efter deres kompetencer i informationsteknologi og ikke i så høj grad omkring de fælles kompetencemål (madproduktion) til forskel fra et andet fængsel, hvor censorkorps i højere grad vurderer efter de fælles kompetencemål. Der er viden om, at mindst 10 elever har undladt at afslutte med eksamen, og andre elever har udtrykt usikkerhed og eksamenspræstationsangst.

Det tyder på, at det har en positiv effekt for eleverne, når de afslutter forløbet med eksamen og på denne måde får merit i form af et eksamensbevis. For at tilgodese dette bør eleverne i højere grad kvalificeres og coaches til eksamen, og desuden bør det sikres, at de vurderes ud fra samme forudsætninger.

Adskillige elever udtrykker stor velvilje til at fortsætte på hovedforløbet. I samtlige tre fængsler er man da også allerede i gang med at afsøge muligheder for at implementere praktikpladser i fængslerne. Et opmærksomhedspunkt i denne forbindelse er, at eleverne også ønsker at orientere sig til det omgivende samfund og få en praktikplads uden for fængslet. Muligheden, for at eleverne kan opnå frigang fra fængslet i forbindelse med et praktikforløb, bør derfor som udgangspunkt foretrækkes. Tilknytning til praktikplads i fængslet bør alene foregå i de tilfælde, hvor eleven af hensyn til straffens gennemførelse ikke kan få bevilget frigang.

Kontakten til det omgivende samfund kan også tilgodeses gennem afvikling af restaurationsvirksomhed i fængslet med adgang for offentligheden. Denne aktivitet virker tillige befordrende på samarbejde generelt og kan skabe holdånd i fængslet på tværs af status som ind- eller ansat. Det tyder i denne forbindelse på, at det er vigtigt, at processen faciliteres af en 'neutral' tredjeperson uden umiddelbar fængselstilknytning.

Evalueringen viser, at flere elever forsøger at undervise medindsatte i madlavning på fængselsafdelingen, hvor projektet dermed får en spredningseffekt til indsatte generelt. Nogle indsatte undlader måske at melde sig til projektet, fordi det lyder for "hovskisnovski" og andre undlader måske at melde sig af angst for at blive den første indsatte, der ikke består eksamen. For at styrke den indsattes generelle kompetencer og imødegå eventuelle fejlagtige forestillinger om

kokkeskolen anbefales det, at undervisere gennemfører korte forløb på fængselsafdelinger f.eks. i form af en temadag om bagning af brød, supper, vegetarretter mv. Hvis underviseren også får mulighed for at færdes i fængselsmiljøet generelt, kan det givetvis stimulere indsatte med et lavt selvværd til at forsøge sig med optagelse på grundforløbet i *Mad til Mennesker*.

Omkring de anvendte metoder til fremadrettet vurdering af effekt (f.eks. vurderet som recidiv, uddannelsesmobilitet og beskæftigelse efter endt straf) anbefales det, at anvende såvel kvantitative som kvalitative metoder. Et væsentligt opmærksomhedspunkt er imidlertid registrering af data i fængslerne. Evaluator har observeret mangelfulde og/eller fejlagtige deltagerlister på kokkeeleverne. Noter fra observationsstudier svarer ikke overens med personer på den officielle deltagerliste. Såfremt kokkeskolen skal følges med henblik på langsigtet vurdering af effekt, er det essentielt, at der er personer i fængslet, der kommitter sig til opgaven med registrering af data og tillige sørger for, at data er korrekt.

Litteratur og kildehenvisninger

Aos, S., S. Lee, E. Drake, A. Pennucci, T. Klima, M. Miller, L. Anderson, J. Mayfield & M. Burley (2011), *Return on Investment: Evidence-Based Options to Improve Statewide Outcomes*, Washington State Institute of Public Policy, Olympia.

Aos, S., M. Miller & E. Drake (2006), *Evidence-Based Public Policy Options to Reduce Future Prison Construction, Criminal Justice Costs, and Crime Rates*, Washington State Institute for Public Policy.

Andersen, E. (1992), *Den lange vej – Kriminalforsorgen efter straffelovsreformen i 1933*, Kriminalforsorgens Uddannelsescenter, Birkerød.

Clausen, S. (2011), *Klientundersøgelsen*, Direktoratet for kriminalforsorgen, København.

Dansk Arbejdsgiverforening (2009), *Arbejdsmarkedsrapport 2009 – erhvervsuddannelser – optag, frafald og beskæftigelse*.

Direktoratet for Kriminalforsorgen (2013a), *Profilmagasinet Faktum*, Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.

Direktoratet for Kriminalforsorgen (1993), *Principprogrammet*, Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.

Falbert, Bent (2014), ”Alt andet end vand og brød” i *Ekstra Bladet*, den 14. februar.

Farrington, D., G. Hancock, M. Livingston, K. Painter & G. Towl (2000), *Evaluation of Intensive Regimes for Young Offenders - Research Findings from Home Office no 121*, England.

Horserøds fangeblad (2013): *Håbets Port*, den 1. april 2013, Statsfængslet i Horserød.

Justitsministeriet (2012), *Aftale for Kriminalforsorgen 2013-2016*.

Jørgensen, T. T. & B. Kyvsgaard, A.J. B. Pedersen & M. L. Pedersen (2012), *Risikofaktorer, effektevalueringer og behandlingsprincipper. En forskningsoversigt*, Justitsministeriets forskningskontor, København.

Knudsen, L. & H. Jørgensen (1988), "Hvor langt er vi nået med AUF?", *Nyt fra kriminalforsorgen, Vol. 1, nr.1*, Direktoratet for kriminalforsorgen, København.

Københavns fængsler (2014), *Om Vestre fængsel*,
<http://www.koebenhavnsfaengsler.dk/Vestre-F%C3%A6ngsel-2164.aspx> [link senest tilgået den 16. juni 2014]

MacKenzie, D. L. (2002), "Reducing the Criminal activities of known offenders and delinquents: Crime prevention in the courts and corrections" in Sherman, L. W. et al. (ed.): *Evidence-Based Crime Prevention*, Routledge, London.

Minke, K. L. (2012), "Indsattes organisering af selvforplejning – spisestuen som et showroom", *Retfærd, Vol. 133 (2) side 24-40*, Jurist- og økonomforbundets forlag.

Redondo, S., J. Sánchez-Meca & V. Garrido (2002), "Crime Treatment in Europe: A Review of Out-come Studies" in McGuire, J. (ed.): *Offender Rehabilitation and Treatment: Effective Programs and Policies to Reduce Re-Offending*, John Wiley & sons, Ltd., Chichester, England.

Statsfængslet i Jyderup (2014), *Om Statsfængslet i Jyderup*,
<http://www.sfyjderup.dk/> [link senest tilgået den 16. juni 2014]

Statsfængslet i Vridsløselille (2014), *Om Statsfængslet i Vridsløselille*,
http://www.statsfaengslet-vridsloeselille.dk/media/18783/inforhaefte_2013.pdf. [link senest tilgået den 16. juni 2014]

Undervisningsministeriet 2014a: *Uddannelsesguiden, Indgangen Mad til mennesker*, http://www.ug.dk/Uddannelser/erhvervsuddannelsereudveud/madtilmennesker/om_indgangen_mad_til_mennesker.aspx#fold3 [link senest tilgået den 16. juni 2014]

Undervisningsministeriet 2014b: *Elevplan, Indgangen Mad til mennesker*, <https://www.elevplan.dk/offentlig/default.aspx?sideid=indgang&indgang=282> [link senest tilgået den 16. juni 2014]

Wilson, D. B., C. A. Gallagher & D. L. MacKenzie (2000), "A meta-analysis of corrections-based education, vocation, and work programs for adult offenders" in *Journal of research in crime and delinquency*, vol. 37, p. 347-368.

Bilag

Bilag 1. Interviewguide

Personlig præsentation

Alder, civilstand, børn, uddannelse og beskæftigelse forud for fængslingen

Frihedsberøvelsen

Afdelingstype, indsættelsesdato, strafflængde,

Motivation

Hvordan kan det være, at du meldte dig til kokkeskolen?

Hvor foregår uddannelses tilbuddet?

Fysiske rammer evt. betydning af, at uddannelsesstedet er beliggende væk fra fængslet.

Psykiske rammer evt. betydningen af personalets tilstedeværelse (lærere, pædagoger, betjente)

Forholdet til mad – før, under og efter

Har dit forhold til mad ændret sig efter din deltagelse i kokkeprojektet?

Hvad med økonomien – bruger du færre eller flere penge på mad sammenlignet med før?

Har du planer om/ tror du, at du vil inviterer flere gæster på mad sammenlignet med tidligere?

Relationer

Hvilken indflydelse har læreren/gæstelærere på din motivation for at deltage i kokkeskolen?

Hvordan er din relation til dine medindsatte på kokkeskolen? Har din relation til dem udviklet sig undervejs? Hvordan?

Har du deltaget/deltager du i madgruppe i fængslet?

Hvilken rolle har du/havde du i madgruppen?

Har din rolle ændret sig efter din deltagelse i kokkeprojektet?

Hvilken betydning har deltagelse i kokkeprojektet i forhold til dit fremtidsperspektiv

Uddannelsesmæssigt/beskæftigelsesmæssigt?

Dine pårørende?

Dit sociale liv

Anbefalinger/kritik/afrunding

Alt i alt hvad mener du, er det vigtigste, du har lært under kokkeprojektet?

Vil du anbefale kokkeprojektet til dine medindsatte?

Hvilke svage sider er der ved kokkeprojektet? Hvad vil du anbefale af forbedringer?

Andre vigtige pointer der bør komme med i denne evaluering?

Til nuværende og tidligere deltagere i EUD kokkeskolen/AMU

Besvarelsen af nedenstående spørgsmål skal anvendes til en evaluering af de foreløbige erfaringer med EUD kokkeuddannelsen i de tre fængsler Vestre fængsel, Vridsløselille og Jyderup. Alle besvarelser behandles fortroligt. Gengivelse af eventuelle citater fra besvarelsen vil være i anonymiseret form.

Evalueringen gennemføres af kriminologerne Flemming Balvig og Linda Kjær Minke ved henholdsvis Københavns- og Syddansk Universitet. Resultaterne af den foreløbige evaluering forventes afleveret i løbet af sommeren 2014, så erfaringerne kan bruges til den videre planlægning af kokkeuddannelsen.

Besvarelsen kan enten afleveres til fængslets beskæftigelsesleder/EUD lærer eller fremsendes i den frankerede svarkuvert.

Navn (frivilligt at oplyse):

Hvor deltager/deltog du i kokkeskolen? Skriv gerne navn på fængsel. Hvis du også har gået på kokkeskolen uden for fængslet, må du også gerne notere dette:

Hvornår deltog du i kokkeskolen i fængslet? Hvis du har deltaget flere gange, så skriv gerne flere datoer:

Hvor mange dage har du alt i alt deltaget på kokkeskolen? Skriv gerne antal dage du har deltaget ved fremmøde:

Hvordan kan det være, at du meldte dig til kokkeskolen?

Lever kokkeskolen op til dine forventninger? Begrund gerne hvorfor/hvorfor ikke:

Hvis du er stoppet før afslutning på uddannelsen, må du gerne skrive årsagen her:

Har dit forhold til mad ændret sig efter din deltagelse i kokkeprojektet? Skriv gerne hvordan:

Hvilken betydning har deltagelse i kokkeprojektet i forhold til dit fremtidsperspektiv?

Alt i alt hvad mener du, er det vigtigste, du har lært under kokkeprojektet?

Vil du anbefale kokkeprojektet til dine medindsatte? Uddyb gerne hvorfor/hvorfor ikke:

Hvilke styrker/svagheder er der ved kokkeprojektet? Uddyb gerne anbefalinger til forbedringer:

På en skala fra 1-10, hvordan vil du alt i alt vurdere kokkeskolen, hvor 1 er meget dårlig og 10 er meget god? Skriv et tal mellem 1 og 10:

Må vi kontakte dig igen, hvis der er noget, der skal uddybes? Hvis det er ok, må du meget gerne oplyse kontaktoplysninger:

Tak for hjælpen ☺

Venlige hilsner

Flemming Balvig og Linda Kjær Minke